

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Spolková činnost v Soběslavi – Tradice a současnost

Vedoucí práce: prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

Autor práce: Iveta Přibylová

Studijní obor: Kulturní studia

Ročník: 3

2024

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 26.7.2024

.....

Iveta Příbylová

Poděkování

Děkuji zejména panu prof. PhDr. Bohumilu Jirouškovi Dr. za jeho ochotu, trpělivost a cenné rady při vedení bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala panu Mgr. Petru Šťovíčkovi za pomoc s archivními prameny během celého procesu psaní bakalářské práce. Velké poděkování také patří kamarádům, rodině a kolegyním za neochvějnou podporu.

Anotace

Bakalářská práce s názvem Spolková činnost v Soběslavi – Tradice a současnost se zabývá vývojem spolkové činnosti ve městě Soběslav a její proměnou až do současnosti. Práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části jsou nejdříve vysvětleny základní pojmy. Dále popsán vývoj spolkového práva během různých historických období, představena proměna 19. a 20. století a zobrazení města Soběslav, ve kterém následující spolky působily nebo zde stále působí. Výzkumná část si klade za cíl porovnat názory obyvatel města a jeho okolí na významnost spolků v současnosti na maloměstě. Otázky v dotazníku jsou uzavřené a jedna doplňující otázka je otevřená. Soběslav jsem si vybrala, jelikož se jedná o mé rodné město, měla jsem možnost poznat historii města skrze komentované prohlídky, na kterých jsem se participovala a z důvodu zdejší rozsáhlé spolkové činnosti.

Klíčová slova: spolek, spolková činnost, právo, dotazník, Soběslav, tradice, současnost, lidová kultura, populární kultura

Annotation

The bachelor thesis titled Association Activity in Soběslav – Tradition and Present deals with the development of association activity in Soběslav and its transformation up to the present. The thesis consists of theoretical and practical part. In the theoretical part the basic concepts are first explained. Next, the development of the association law during different historical periods is described and the transformation from the 19th and 20th century is also explained and the depiction of the town of Soběslav in which the following associations were or still are active. The research part aims to compare the opinions of the inhabitants of the town and its surroundings on the importance of associations in the small town today. The questions in the questionnaire are closed and with one additional question is open-ended. I chose Soběslav because it is my hometown, I had the opportunity to learn about the history of the town through guided tours in which I participated and because of the extensive association activities here.

Keywords: association, association activity, law, questionnaire, Soběslav, tradition, present, folk culture, popular culture

Obsah

1	ÚVOD	2
2	VYMEZENÍ POJMŮ	3
2.1	KULTURA	3
2.2	POPULÁRNÍ KULTURA	3
2.3	LIDOVÁ KULTURA	4
2.4	MASOVÁ KULTURA	6
2.5	SPOLEK	6
3	REGULACE SPOLKOVÉHO PRÁVA ZA DOB RAKOUSKA UHERSKA	8
4	REGULACE SPOLKOVÉHO PRÁVA V ČESKOSLOVENSKU	9
4.1	VZNIK SPOLKU	11
4.2	STANOVY	11
4.3	ZÁKAZ VYTVOŘENÍ SPOLKU	13
4.4	ČINNOST SPOLKU	13
4.5	UKONČENÍ SPOLKU	13
5	REGULACE SHROMAŽŤOVACÍHO PRÁVA V LETECH 1948-1989	14
6	REGULACE ZÁKONA O SDRUŽOVÁNÍ ČESKÉ A SLOVENSKÉ FEDERATIVNÍ REPUBLIKY	15
6.1	REGISTRACE A VZNIK SDRUŽENÍ	15
6.2	ZÁNİK SDRUŽENÍ	16
7	REGULACE SPOLKOVÉHO PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE	16
7.1	ZALOŽENÍ SPOLKU	17
7.2	VZNIK SPOLKU	18
7.3	ČLENSTVÍ	18
7.4	ZÁNİK ČLENSTVÍ	18
7.5	ORGANIZACE SPOLKU	19
7.6	ČLENSKÁ SCHŮZE	19
7.7	ZRUŠENÍ SPOLKU	19
7.8	LIKVIDACE SPOLKU	20
8	VÝVOJ SPOLKŮ	20
9	PROMĚNY 19. STOLETÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ	24
10	PROMĚNY 20. STOLETÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ	26
11	SOBĚSLAV V PRŮBĚHU 19. – 21. STOLETÍ	29
11.1	SOBĚSLAVSKÁ BLATA	31
12	SPOLKOVÁ ČINNOST V SOBĚSLAVI OD 2. POLOVINY 19. STOLETÍ	32
12.1	SBOR DOBROVOLNÝCH HASIČŮ	33
12.2	ŘEMESLNICKÁ BESEDA	34
12.3	SVOBODNÁ OBEC KUŘÁKOVICE	35
12.4	SOBĚSLAVŠTÍ TAMBURAŠI	36
13	TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL SOBĚSLAV	37
14	ZPĚVÁCKÝ SPOLEK PETR VOK	41
15	DIVADELNÍ SPOLEK CHVALOVSKÝ	43
15.1	EDMUND CHVALOVSKÝ	45
16	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	50
17	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu spolkové činnosti od dob habsburské monarchie, po současnost. Konkrétně pak spolkům ve městě Soběslav a jejich působení. Téma jsem si nevybrala náhodně. Soběslav je mým rodným městem a s historií tohoto místa jsem měla možnost hlouběji se poznat skrze místní památky, na kterých jsem několik let pracovala jako průvodkyně. Během prohlídek jsem měla možnost hovořit o provázanosti historie města s místními spolky a jejich vlivu na okolí. Proto bych ráda přiblížila důležitost spolkové činnosti nejen na malém městě, ale také v na českém území.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, ty jsou následně rozčleněny na kapitoly a podkapitoly. V první části jsou pomocí literatury vysvětleny základní pojmy, regulace spolkového práva od první poloviny 19. století po současné právní vymezení, následně jsem přistoupila k nastínění vývoji spolků a proměnám každodennosti během 19. a 20. století v českém prostředí. Poté se již dostávám k představení města Soběslav a jeho transformaci do dnešní podoby. Na třech určitých spolcích poté konkrétněji demonstuji jejich působení na každodenní život během různých historických období. Druhá část se zabývá dotazníkem, který byl rozdán soběslavským občanům. Na základě sesbíraných odpovědí jsem poté vyhodnotila výsledky a převedla je do grafového znázornění.

Cílem práce je seznámit čtenáře s činností spolků nejen v minulosti, ale i v dnešní době. Jejich vlivem na každodenní životy v nelehkých dobách, zdůraznit momenty, které činnost formovaly, ale i s jejich záslužnou prací, díky které se staly neodmyslitelnou součástí naší kultury a společenského života.

2 Vymezení pojmů

2.1 Kultura

Podle Ottova slovníku naučného je kultura v širším slova smyslu definována jako „*pěstování, vzdělávání a zušlechťování něčeho, co je schopno vývoje k zlepšení*“¹ v užším slova smyslu se pak jedná o „*stav o vývoji člověčenstva, kdy primitivní divošský ráz lidského rodu byl překonán a společnost lidská počíná se utvářeti, organisovati*“² Peter Burke napsal, že „*pojem kultura původně označoval umění a vědu. Pak se začal užívat i k označování lidových ekvivalentů umění a vědy – lidové hudby, lidové medicíny a podobně. V poslední generaci se tímto slovem označuje široká škála artefaktů a každodenních činností neboli „praktik*“.³

2.2 Populární kultura

V knize *Jak rozumět populární kultuře* píše John Fiske: „*Populární kultura je primárně kulturou podřízených lidí, kteří nedosáhnou na generátory moci. Proto si v sobě vždy nese znaky mocenských vztahů, stopy sil směřujících buď k ovládnutí, anebo k podřízení... Populární kultura je založena na protiřečení.*“⁴ Subkultury se stavějí proti této moci, snaží se najít způsob, jak vést válku proti těmto mocenským silám tím, že populární produkty přetvářejí v opak žádaného.⁵

Podle Ireny Reifové se jedná o jednoduché, inteligenčně nenáročné produkty. „*Populární kultura je spojena zejména se segmentem populace, který postrádá ekonomický a kulturní kapitál. Její obsahy se tak zaměřují na zvl. střední a nižší třídy, jež nedisponují vysokými příjmy ani kvalitním formálním vzděláním.*“⁶ Tato kultura se rozšiřuje pomocí masových médií, dalších sdělovacích prostředků a idejí. Způsob, jakým se lidé oblékají, tráví volný čas, s jakými lidmi se socializují je důležitou součástí jejich účasti na populární kultuře, a to dopomáhá k formování jejich identit a společného propojení s ostatními lidmi ve stejných komunitách či

¹ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. (online). [cit. 6.5.2024] s. 349. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:b904b130-1087-11e5-b309-005056825209>

² Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. (online). [cit. 6.5.2024] s. 350. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:b904b130-1087-11e5-b309-005056825209>

³ BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* 2011. s. 41-42.

⁴ FISKE, John. *Jak rozumět populární kultuře.* 2017. s. 84-85.

⁵ FISKE, John. *Jak rozumět populární kultuře.* 2017. s. 95.

⁶ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace.* 2004. s. 115–116.

subkulturách.⁷ Populární kulturou se začali zabývat sociologové už před druhou světovou válkou, v souvislosti s masovou kulturou, která se vyznačuje průmyslovou produkcí a je stavěna do opozice vůči lidové kultuře, která byla brána více jako spontánní výtvar.⁸

„Zásadní roli sehrály v tomto směru zvl. práce představitelů frankfurtské školy, kteří však ještě nerozlišovali mezi populární a masovou kulturou a hovořili nediferencovaně o produktech kulturního průmyslu. Soustředili se přitom zvl. na racionalizovanou, resp. pásovou produkci filmovou, hudební, ale i na obsahy komunikované tzv. populárními magazíny.“⁹

Zájem o populární kulturu opět stoupl v druhé polovině 20. století v souvislosti s birminghamskou školou pro současná kulturní studia.¹⁰ *„Tento komplexní přístup se pokouší reflektovat jak aktivní roli jedinců při dekódování populárních textů, tak i třídní, rasovou, rodovou a subkulturní podmíněnost jejich hodnotových referencí, které nelze zcela oddělit od povahy mocenské struktury a dominantní ideologie.“¹¹*

Počátkem 21. století vzniká spor o autorství populární kultury. Na jedné straně tu stojí starší kritická teorie, která veškerou moc připisuje elitám, které skrz status quo staví jedince do pasivních pozic, přijímající zmanipulovaný obsah. Druhý pohled zastává postoj, že se jedná o otevřený systém, který svobodně umožňuje jedincům bránit se vyvíjejícímu tlaku. Podobný názor zastává Fiske, který odmítá možnost absolutní nadvlády kulturního průmyslu nad jedincem a jeho modifikací do homogenní masy.¹²

2.3 Lidová kultura

Pojem lidová kultura se podle historika Petera Burke zrodil v Německu v koncem 18. století. *„Lidové písně, lidová vyprávění, tance, rituály, výtvarné umění a řemesla objevili tehdejší středostavovští intelektuálové.“¹³* Tyto aspekty lidové kultury byly přenechávány

⁷ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. 2004. s. 116.

⁸ Tamtéž. s. 116.

⁹ Tamtéž. s. 116.

¹⁰ Tamtéž. s. 116.

¹¹ Tamtéž. s. 116.

¹² Tamtéž. s. 117.

¹³ BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* 2011. s. 29.

antropologům, folkloristům a tzv. sběratelům starožitností. Až v 60. letech 20. století došlo k obratu a o studium lidové kultury se začínají zajímat akademičtí historici. Lidová kultura je spojena hlavně s předkapitalistickou společností, záviselá na určitém způsobu života, a přetrvávajícími tradicemi.¹⁴

Šlechta, vzdělanci a duchovní se díky rychle rostoucímu vzdělání oddělili od zbytku společnosti. Cítili potřebu dát najevo svou odlišnou kulturu, a tak se především západní svět oprostil od věcí jako jsou rytířské romány nebo upalování čarodějnic, což vedlo k příklonu vědě a odmítání pověr. Lidová kultura byla převážně orální. Každodenní a pracovní život byl spojen s písněmi, žerty, pověsti, oslavami náboženských svátků, oslavami důležitých životních událostí, které byly součástí životních cyklů. Už během 15. století docházelo k postupné proměně lidové kultury, díky vynálezu knihtisku, který dokázal přetransformovat mluvenou kulturu do podoby populární, která se následně oddělila od lidové.¹⁵ *„Populární kultura se v tištěné formě vyvinula do rozsahu, který do ní umožňoval zahrnout prvky předchozí lidové kultury i takzvané velké tradice elitní kultury, komerčně upravené pro čtenářstvo. Před vzestupem novin to byla kultura knížek lidového čtení, tištěných balad a různých letáků s náboženským, moralizujícím, morbiditym a apokalyptickým obsahem, která propojovala staré tradice s moderní kapitalistickou kulturou tištěné zábavy“.*¹⁶

Podle Ireny Reifové se termín lidová kultura prosadil v 19. století, kdy docházelo k uvědomování si národních a tradičních hodnot během období romantismu.¹⁷ Lidová kultura vzniká zdola a je bližší nižším sociálním vrstvám, původně spíše venkovským. Postupně zahrnuje také městskou populaci, začleňující řemeslníky apod. *„Lidová kultura se původně přenášela jen ústní. tradicí, později byla zaznamenávána a použita jako motivické východisko pro tzv. vysoké umění literární, hudební a výtvarné.“*¹⁸ Lidová kultura se vyděluje od té městské a v současnosti se jedná o soubor norem, vědění, tradic, uměleckých výtvorů a elementů materiální kultury, které jsou poskládány daným národem či etnikem. Lidová kultura procházela invenčností. V 15.–16. století dochází ke změně ve způsobu stavení černých

¹⁴ BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* 2011. s. 28-29.

¹⁵ MACHEK, Jakub. *Počátky populární kultury v českých zemích: tištěná média a velkoměstská kultura kolem roku 1900.* 2017. s. 22.

¹⁶ Tamtéž. s. 23.

¹⁷ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace.* 2004. s. 112.

¹⁸ Tamtéž. s. 112.

kuchyní, namísto zakouřených jizeb. Dále pak se objevují nová zemědělsky kolonizovaná území, nové výrobní techniky nebo pracovní techniky. V 18. až 19. století se na venkově formují prvky tradiční hmotné kultury představující změny v podobě architektury, tzv. selské baroko, vytváření náročných oděvů po materiální, ale i dekorativní stránce.¹⁹

2.4 Masová kultura

Jedná se o kulturu produkovanou pro široké publikum, není určena výhradně jedné skupině. Masová kultura je komercializovaná, homogenizovaná a není tradiční. Je úzce spjata s masovými médii a není vytvářena těmi, kterým je určena. V eseji *Krise Kultury* Hannah Arendtová říká, že společnost začala kulturu monopolizovat k vlastnímu prospěchu. K tomu došlo, když se střední vrstva náhle dostala k velkému množství volného času a ocitla se ve střetu s aristokracií.²⁰ „Podle Antoniny Kloskové masová kultura vznikla jako druhotný produkt průmyslové revoluce, industrializace a urbanizace a je úzce spjata s využitím masových médií.“²¹ Zrod masové společnosti se datuje k druhé polovině 18. století, kdy lidé začali migrovat do průmyslových center, zatímco předtím byl člověk uvězněn v tradičních vazbách.²²

2.5 Spolek

Ve Slovníku spisovné češtiny definice pro slovo spolek je stručná. Je zde popsána jako zájmová organizace nebo sdružení. Jako příklad je zde uváděno: dělnický, čtenářský, chovatelský, zahrádkářů a baráčníků.²³ V Ottově slovníku naučném je spolek popisován jako forma sdružení, kde soubor jednotlivců tvoří nový subjekt právní tzv. právnickou osobu. Dále se pak odkazuje na korporaci, společnost a další tomu podobné pojmy. Později ve stati jsou popisovány různé spolky, jako Achájský spolek, celní, alpské, konzumní nebo tajné spolky.²⁴ Slovník spíše ukazuje na velké množství příkladů než na definici vytváření nebo fungování spolku. Ve Masarykově slovníku naučném se pojem spolek chápe jako jakékoliv sdružení osob,

¹⁹ BAHENSKÝ, František. *Velké dějiny zemí Koruny české*. 2014. s. 47.

²⁰ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. 2004. s. 113.

²¹ Tamtéž. s. 113.

²² Tamtéž. s. 113.

²³ Slovník spisovné češtiny (online) [cit. 7.5.2024] dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=spole&sti=86328&where=hesla>.

²⁴ *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí - 23. Schlessar - Starowolski* [online]. [cit. 7.5.2024] s. 893. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:da4a7080-eb9a-11e4-a511-5ef3fc9ae867?page=uuid:10d2e260-13c1-11e5-a599-5ef3fc9bb22f>.

keré tvoří právnickou osobu a může být sám o sobě podnětem závazků a práv. Spolky se zde označují na základě účelu, který sledují. Možnost zakládat spolky se pak staví na spolčovacím právu, které je zaručeno v ústavách jednotlivých států.²⁵

²⁵ Masarykův slovník naučný, 1932. In: *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí* - [online]. Praha: Československý kompas, s.876 [cit. 7.5.2024] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:634700c0-2035-11e3-a5bb-005056827e52?page=uuid:5068de30-e3f6-11e8-a0d0-005056822549>.

3 Regulace spolkového práva za dob Rakouska Uherska

Mění se předpoklady ve fungování habsburské monarchie na přelomu 18. a 19. století, které už nedokázaly splňovat nastupující požadavky proměňující se společnosti, vyvolaly potřebu nových podmínek pro spolkovou činnost. Snahy státu tyto proměny usměrňovat začínají u zednářských hnutí a tajných společenských organizací. Nejstarší nařízení vycházejí z roku 1754 se vztahují pouze na ony tajné společnosti. O desetiletí později vychází nařízení, že bez souhlasu panovníka je zakázáno zakládat jakékoli společnosti. Za Josefínských reforem docházelo k rozvolňování pravidel pro zednářské lože, kterým se po předchozím ohlášení povolovaly schůze ve městech a nehrozil tak žádný trest v podobě finančních pokut. Úřady měly za úkol dohlížet nad činností spolků a zakročit v případě nedovoleného jednání proti státu.²⁶

Pragmaticky smýšlející spolky, jako byly charitativní, čtenářské, vědecké a mnoho dalších, které svými cíli nevstupovaly do veřejného konfliktu se státní mocí, se dočkaly vstřícného přijetí, a dokonce i podpory. Spolčování se postupně stávalo hnacím motorem společnosti, která směřovala k větší emancipaci především městských vrstev. 5. února 1838 bylo vydáno rozhodnutí o vytváření živnostensko-průmyslových spolků. V zájmu státu bylo tyto spolky podporovat a ukládat jim povinnosti týkající se dokumentace stavu a proměn průmyslových odvětví, vydávat časopisy a pořádat výstavy. Avšak i tyto spolky se museli podřítit nařízením, a proto bylo nutné předkládat návrh stanov a plán činností, které nesměly zasahovat do veřejných záležitostí.²⁷

Roku 1843 byla provedena nová úprava zákona z roku 1840. Ke zřízení spolku bylo zapotřebí povolení od státní správy. Pokud se jednalo o spolek věnující se vědě, umění, rozvoji průmyslu a zemědělství nebo provozování železnic a spořitelny, bylo nutné získat svolení od císařského majestátu. Stávková hnutí v průmyslovém odvětví si vynutila v roce 1845 vydání nařízení, jež upravovalo pořádání peněžních sbírek a zakládání dělnických tzv. pokladních spolků v Čechách. Z obav z případného zneužití byly zakázány nepovolené sbírky a byla upravena nedovolená existence spolků pro podporu nemocných či jinak práce neschopných členů.

²⁶ DRAŠAROVÁ, Eva – *Stát, spolek a spolčování*. (online). [cit. 7.5.2024]. Dostupné z: <http://old.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>.

²⁷ Tamtéž.

Spolky nepolitické povahy a nevýrobní sféry nepotřebovaly ke svému vzniku žádné speciální schválení, pouze byla nutnost do 14 dnů před zahájením činnosti předložit stanovy spolku. Politickým spolkům zůstala ohlašovací povinnost, pokud jejich činnost nezasahovala do oboru zákonodárné nebo výkonné moci, a o každém zasedání musel být s předstihem 24 hodin informován bezpečnostní úřad.²⁸

S nástupem Bachova absolutismu končí zdánlivé období ústavnosti a práva spolčovacího. Policejní úřad získal kompletní přehled o spolcích a bylo nařízeno vykonávat dozor nad všemi typy spolků. Krokem zpět se stal zákon z roku 1852, který navazuje na předrevoluční spolkový zákon z roku 1843. Ukončil platnost prozatímního patentu, zrušil všechny předpisy zákona o akciových spolcích, obnovila se praxe, kdy o povolení založení spolku rozhodoval císařský majestát, ministerstvo vnitra či zemský politický úřad. Existence politických spolků byla zakázána, stejně tak jako spolky zasahující svou činností do zákonodárství nebo veřejné správy. Všechny typy spolků spadaly pod dozor státní správy a pokud to bylo nezbytné, byl přidělen k spolku zeměpanský komisař, dohlížející, aby nebyla překročena hranice dosažených povolení a schválených stanov. Spolčovací, petiční a shromažďovací právo poté bylo po konci Bachova absolutismu znovu garantováno novou, únorovou ústavou z roku 1867. Byla umožněna existence politických spolků a zavedla se opět ohlašovací povinnost. Definitivní spolčovací zákon byl vydán v listopadu roku 1867. Do spolkového zákona nadále nespádaly živnostenská a náboženská společenstva. Následná legislativní opatření už pouze doplňovala spolkové právo, které se měnilo vzhledem k potřebám společnosti a změnám v hospodářském a sociálním sektoru.²⁹

4 Regulace spolkového práva v Československu

Na základě vydání zákona č. 11/1918 sbírky se spolkové právo z 15. listopadu roku 1867 se stává dne 28. října roku 1918 součástí právního řádu Československa a veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstaly prozatím v platnosti.³⁰ Zákon platil pro všechny typy

²⁸ DRAŠAROVÁ, Eva – *Stát, spolek a spolčování*. DRAŠAROVÁ, Eva – *Stát, spolek a spolčování*. (online). [cit. 7.5.2024]. Dostupné z: <http://old.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ *Zákony pro lidi. Zákon č. 11/1918 Sb. Zákon o zřízení samostatného státu československého*. [online]. [cit. 27.2.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1918-11>.

spolků, pokud nebylo o nich ustanoveno jinak. Do zvláštních předpisů spadaly z roku 1852 tyto společenstva: akciové společnosti, společenstva výdělková a hospodářská, pojišťovny, spořitelny, společnosti s ručením omezeným, zapsané pokladny pomocné, zastavárny, těžiřstva a bratrské pokladny, duchovní řády a kongregace, spolky válečnické.³¹

Spolkem se podle československého práva definuje: „*Souhrn osob (právnických nebo fyzických) sdruživších se dobrovolně podle předepsaných norem v samostatnou osobnost za účelem sledování určité dovolené činnosti.*“³²

Nejdůležitějšími zásadami československého práva se následně staly:

1. *„Právo tvořiti spolky jest zabezpečeno.*
2. *Výkon práva spolčovacího upravují zákony.*
3. *Spolek může býti rozpuštěn jen, když jeho činností byl porušen trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.*
4. *Zákonem mohou se zavést omezení zvláště pro zakládání spolků výdělečných a pro účast cizinců v politických spolcích.*
5. *Zákonem může se stanoviti, jakým omezením podléhá právo tvořiti spolky a výkon práva spolčovacího za války nebo tehdy, vypuknou – li uvnitř státu události ohrožující zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek.*
6. *Právo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních (zaměstnaneckých) a hospodářských poměrů se zaručuje.*
7. *Všeliké činy jednotlivců nebo sdružení, jež se jeví úmyslným rušením tohoto práva, jsou zakázány.*“³³

Spolčovací právo a právo tvořit spolky spadá pod záruku ústavní listiny, kterou upravují zákony, nikoli moc nařizovací.³⁴

³¹ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924 s. 11.

³² Tamtéž. s. 15.

³³ Tamtéž s. 11.

³⁴ Tamtéž. s. 11.

4.1 Vznik spolku

Na základě zákona z 15. listopadu roku 1867 je zapotřebí písemně ohlásit zemské politické správě založení spolku a předložit písemně stanovy v pěti provedeníích. Úřad má pravomoc spolek zakázat, odporuje-li jeho účel právnímu řádu, jeho účelem by mohl ohrozit bezpečnost státu nebo veřejný pořádek. Zákaz nabývá pravomoci, pokud je doručen písemně, je opatřen pádnými důvody a je dodán do 4 neděl zakladatelům spolku. Jestliže úřad do čtyřnedělní lhůty oznámení nedodá nebo oznámí, že spolek nezakazuje a ministerstvo vnitra podle nařízení z 29. dubna 1873 opatří stanovy schvalovací doložkou, je možné spolek utvořit a zahájit spolkovou činnost.³⁵

4.2 Stanovy

Při předložení stanov na příslušném úřadě musí vyplývat:

1. *„účel spolku,*
2. *prostředky, jimiž hodlá spolek tento účel sledovati,*
3. *způsob, jakým se opatří prostředky,*
4. *jak se spolek utvoří,*
5. *jak se bude obnovovati,*
6. *sídlo spolku,*
7. *práva a povinnosti členů,*
8. *orgány spolkové správy,*
9. *podmínky platných usnesení, listin a vyhlášek,*
10. *způsob, jak se budou urovnávati spory ze spolkového poměru,*
11. *zastoupení spolku navenek*
12. *ustanovení o zániku spolku.“³⁶*

Spolek si může řídit svou agendou pouze do takové míry, jak je vypsáno ve stanovách. Například spolek nepolitického rázu působící na území Čech nemůže zahájit politickou činnost na území Moravy. Dále pak na základě zákona č. 267/1920 Sb. vyplývá, že není přijatelné

³⁵ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924 s. 17-20.

³⁶ Tamtéž. s. 21-22.

označovat spolky názvy, které by připomínaly osoby, jež byly ve svém smýšlení nepřátelské proti Československé republice, dále zneužívat jména osob, které se zasadily o vznik Československého národa nebo svým pojmenováním upozorňovat na státoprávní poměry před 28. říjnem 1918.³⁷

Spolek musí řádně prokázat, jak získává hmotné prostředky, aby bylo možné posoudit účel spolku a vykonávat přiznaný dozor státní správou. Spolek se utváří a obnovuje na základě svolání valné hromady po odsouhlasení stanov, kde je jasně popsán jeho účel. Sídlo spolku, musí být ve stanovách jasně určeno, aby bylo zřejmé, kterému úřadu přísluší dozor a oznámení o utvoření spolku.³⁸

Při vstoupení do spolků nevzniká členům žádný právní nárok vůči spolkovému právu, kterého by se mohli domáhat na úřadech. Ze stanov musí jasně vycházet zařízení spolku a vzájemná působnost spolkových orgánů a složení mezi sebou. Ve stanovách musí být obsaženy platné vyhlášky a listiny a dále, kdo zastupuje jako fyzická osoba v právních záležitostech spolek a jakým způsobem se určuje. Spolek může jednat pouze přes tyto osoby. Za činnosti spolku nesou zodpovědnost funkcionáři, kteří mají povinnost nahlásit úřadu, kdo spolek zastupuje, kdo podepisuje spolkové listiny a s kým mají úřady jednat. Činy těchto osob jsou považovány za činy spolku. Stanovy musí obsahovat ustanovení o zániku spolku.³⁹

Jestliže se spolek rozpustí dobrovolně, zákon ponechává samostatnost, aby si spolek sám řekl, jak bude rozděleno jeho jmění, popřípadě může být toto rozhodnutí přičteno valné hromadě. V případě rozpuštění spolku z nařízení úředního, pokud například přestával plnit svůj účel, si úřad ponechává právo učinit adekvátní opatření ohledně daného jmění. Dále je nutno uvést název spolku, přičemž je zakázáno označování jako národní nebo používat názvy, kterými by se dalo zneužít označení československý, vztahující se i na jména osob, zasluhující se o vznik státu, pojmenováním nevhodně. Chce-li spolek svou činnost změnit nebo ji rozšířit, musí zároveň změnit své stanovy. Toto rozhodnutí musí být oznámeno úřadu, který stanovy prověří,

³⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1999. s 300.

³⁸ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924, s 22.

³⁹ Tamtéž. s. 23.

společně i s těmi starými. Pokud neshledá žádné zábrany, nezakáže změnu během čtyřnedělí, má spolek právo požádat o potvrzení pokračování v činnosti s novými změnami.⁴⁰

4.3 Zákaz vytvoření spolku

Na základě spolkového zákona má zemský politický úřad právo spolek zakázat, pokud se chování spolku jeví jako protizákonné, protiprávní, byl porušen klid a řád nebo je státu nebezpečné. Tím by se mělo zajistit, aby nevznikaly spolky přičící se tomuto právnímu řádu. Zákaz musí být napsán písemně, opatřen racionálními a konkrétními důvody k rozpuštění spolku.⁴¹

4.4 Činnost spolku

Jestliže příslušný úřad schválí stanovy spolku, má povinnost žádosti spolku vyhovět a osvědčit tak jeho následující činnost a uvést ho tak v právní existenci. Činnost spolku je činnost svobodná, vytyčená právním řádem. Spolek smí upravovat svoje vnitřní i vnější poměry autonomně. Úřad má povoleno do činnosti zasahovat pouze pokud se z těchto mezí vymyká a zákon to dovoluje. Spolkové představenstvo je povinno ohlásit dozorčímu úřadu konání každého spolkového shromáždění minimálně 24 hodin dopředu. Sezení představenstva a zřízených rad kontrolních orgánů nespadá pod kompetenci dozorčího úřadu, a tak není povinen toto shromáždění ohlašovat.⁴²

4.5 Ukončení spolku

Spolek zaniká dobrovolně či úředním rozpuštěním. Další možností se stává, že spolek ztratí všechny své členy. Kvůli tomuto přirozenému zániku úřad pouze vymaže spolek ze spolkového katastru.⁴³ K ukončení také mohlo dojít, jestliže spolek svou činností porušil trestní zákon, řád nebo veřejný pokoj. Nebylo zapotřebí dokazovat subjektivní zavinění, pouze dostačovalo, aby jakákoli činnost vyvolala uvedené následky.⁴⁴ Jestliže se stane, že všichni

⁴⁰ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924, s. 22–33.

⁴¹ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924 s. 33–35.

⁴² Tamtéž. s. 38–39.

⁴³ Tamtéž. s. 56.

⁴⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 1999. s. 300

členové představenstva spolku složí své funkce, vystoupí ze spolku a ve stanovách se nepíše o jiném orgánu, který by mohl svolat valnou hromadu k novým volbám do představenstva, spolek také automaticky zaniká.⁴⁵

5 Regulace shromažďovacího práva v letech 1948-1989

Po únorových událostech již poměrně brzy přišla i ústavní změna, a to přijetím tzv. květnové ústavy v roce 1948, která zaručovala shromažďovací právo odstavcem 24. Podmínkou bylo, že shromáždění nesmí narušit demokratické zřízení a veřejný klid a řád. K zajištění těchto práv se mohou zaměstnanci sdružovat v jednotné odborové organizaci nebo jejím prostřednictvím své zájmy hájit.⁴⁶

V roce 1951 byl přijat nový zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních, který tím nahrazoval starý rakouský zákon z roku 1867. Zákon věnující se shromažďovacímu právu je velmi stručný. V odstavci 6 deklaruje zaručení shromažďovacího práva, pokud jím není ohroženo lidově demokratické zřízení nebo veřejný pořádek a řád. Odstavec 7 poté stanovuje povinnost pro svolavatele a členy předsednictva dbát o udržení pořádku na shromáždění a každý účastník je povinen řídit se jejich pokyny⁴⁷

Přijatá ústava v roce 1960, konkrétně zákon č. 100/1960 Sb. nepřinesl žádný faktický posun. Ústava sice garantovala práva jako jsou svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména pak tisku a svobodě slova. Garantovala je pouze však do té míry, pokud neporušovala zájmy pracujícího lidu. Dále byla zaručena shromažďovací svoboda, včetně průvodů a manifestací, pouze pokud byla využívána k rozvoji osobnosti, tvůrčího úsilí anebo k účasti na správě státu na poli hospodářském a kulturním.⁴⁸

V zájmu vytvoření podmínek pro normalizaci vnitřních poměrů ve státě vzniklých po 20. srpnu 1968 se Národní shromáždění Československé socialistické republiky usneslo na zákoně, který vymezil právní rámec pro integraci shromažďovacího práva. Okresní národní výbory získaly

⁴⁵ DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. 1924, s. 56.

⁴⁶ *Zákony pro lidi. Zákon č. 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-150/zneni-19480609>.

⁴⁷ *Zákony pro lidi. Zákon č. 68/1951 Sb. Zákon o dobrovolných organizacích a shromážděních* [online].

⁴⁸ https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

pravomoc zakázat nebo rozpustit shromáždění, pokud jeho průběh narušoval tzv⁴⁹. „*zaměření nebo průběh veřejného shromáždění by mohl narušit důležité zahraničně politické zájmy státu nebo konání veřejného shromáždění bylo v rozporu se zákonem, bylo zaměřeno proti socialistickému řádu nebo by jinak ohrozilo veřejný pořádek.*“⁵⁰

V roce 1989 vyšlo v platnost zákonné opatření předsednictva České národní rady č. 17/1989 Sb. o přestupku proti opatřením k upevnění veřejného pořádku. Přestupku se dopustí dotýčný, organizující zakázané nebo neohlášené veřejné shromáždění, manifestaci nebo průvod. Dále pokud se účastní takového shromáždění, nebo neuposlechne výzvy jeho opuštění nebo rozpuštění.⁵¹

6 Regulace zákona o sdružování České a Slovenské Federativní Republiky

Dne 27. března 1990 byl přijat zákon č. 83/1990 Sb., o právu sdružovacím. Nový zákon umožňuje svobodně a pokojně se sdružovat, bez předchozího souhlasu orgánu veřejné moci, pokud se nejedná o politické strany nebo hnutí, církev, náboženské společnosti nebo pokud se nejedná o výtěžnou činnost.⁵²

6.1 Registrace a vznik sdružení

Sdružení mohou založit minimálně tři osoby, které vytvořily stanovy sdružení, z nichž jeden musí být starší 18 let. Vytvořený návrh se všemi jeho náležitostmi se podává na Ministerstvu vnitra. Řízení se zahajuje dnem, kdy návrh ministerstvu došel a splňuje všechny požadavky. O tomto dni zahájení ministerstvo bezodkladně spraví zmocněnce přípravného výboru. Ministerstvo má nárok žádost odmítnout, jestliže z předložených stanov vyplývá:⁵³

⁴⁹ Zákony pro lidi. *Zákon č. 126/1968 Sb. Zákon o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-126/zneni-0>.

⁵⁰ Zákony pro lidi. *Zákon č. 126/1968 Sb. Zákon o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-126/zneni-0>.

⁵¹ Zákony pro lidi. *Zákon č.17/1989 Sb. Zákonné opatření předsednictva České národní rady o přestupku proti opatřením k upevnění veřejného pořádku.* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-17>.

⁵² Zákony pro lidi. *Zákon č. 83/1990 Sb. Zákon o sdružování občanů* [online]. [cit. 30.5.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-83/zneni-20120101>.

⁵³ Tamtéž.

- a) jde o organizaci uvedenou v § 1 odst. 3,
- b) stanovy nejsou v souladu s § 3 odst. 1 a 2,
- c) jde o sdružení nedovolené (§ 4),
- d) cíle sdružení jsou v rozporu s požadavky uvedenými v § 5.⁵⁴

Ministerstvo má pravomoc odmítnout registraci do 10 dnů ode dne zahájení řízení. Proti rozhodnutí se mohou členové přípravného výboru do 60 dní odvolat.⁵⁵

6.2 Zánik sdružení

Sdružení může zaniknout na základě:

- a) dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením,
- b) pravomocným rozhodnutím ministerstva o jeho rozpuštění,
- c) zrušením podle jiného právního předpisu⁵⁶

Pokud stanovy sdružení neurčí způsob dobrovolného rozpuštění či sloučení s jiným sdružením, rozhoduje o něm nejvyšší orgán. Oznámení o zániku sdružení je ministerstvo povinno oznámit Českému statistickému úřadu do 7 dnů ode dne, kdy se o něm dozvědělo.⁵⁷

7 Regulace spolkového práva v České republice

Zákony z éry ČSFR platily v tomto ohledu i nadále, zásadnější změny přinesl až rok 2012. Dle zákona 89/2012 sbírky spolek tvoří minimálně tři osoby, které spojuje společný zájem. Členství je zcela dobrovolné, tudíž nelze bránit dotyčnému k odchodu ze společenství ani dotyčný nesmí být nucen ke vstupu. Členové nenesou žádnou zodpovědnost za dluhy spolku. Název musí obsahovat slova jako „spolek“ nebo „zapsaný spolek“, pokud tomu tak není, může být použita zkratka „z.s.“. Činnost spolku se zakládá na uplatňování a ochraně zájmů, za kterými byl založen. Podnikání do této činnosti nespadá, pokud se nejedná o vedlejší činnost nebo

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Zákony pro lidi. Zákon č. 83/1990 Sb. Zákon o sdružování občanů [online]. [cit. 30.5.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-83/zneni-20120101>.

⁵⁷ Tamtéž.

jinou výdělečnou činnost. Veškerý příjem spolku může být poté využit na správu spolku či k podpoře jeho pokračování a činnosti.⁵⁸

7.1 Založení spolku

K založení spolku může dojít v tom momentu, kdy se zakladatelé shodnou na obsahu stanov, který musí obsahovat:

„a) název a sídlo spolku,

b) účel spolku,

c) práva a povinnosti členů vůči spolku, popřípadě určení způsobu, jak jim budou práva a povinnosti vznikat,

d) určení statutárního orgánu.“⁵⁹

Díky stanovám se může založit pobočný spolek a určit jaký orgán má pravomoc rozhodovat o založení, zrušení nebo přeměně pobočného spolku. Pobočný spolek vzniká v den zapsání do obchodního rejstříku za souhlasu hlavního spolku. Pobočný spolek má daná práva a povinnosti, které mu určí hlavní stanovy spolku a jsou zapsány ve veřejném rejstříku. Název pobočného spolku musí nést příznačný název hlavního spolku. K zániku pobočného spolku dochází společně se zánikem hlavního spolku.⁶⁰

Pokud stanovy hovoří o existenci více druhů členství, je zároveň nutné vymezit práva a povinnosti související s různými druhy členství, to se může dít i za účasti pouze tří osob. Tyto stanovy musí být poté uloženy v sídle spolku. Svolavatel nebo jím pověřená osoba svolá zakládající schůzi, na které oznámí počet přítomných, dále představí pravidla pro další jednání a volbu předsedajícího, případně dalších činitelů. Dále na ustanovující schůzi se přijímá usnesení za podpory většiny přítomných hlasů v době hlasování. Kdo hlasoval proti přijetí, může od přihlášky do spolku odstoupit, musí však o tom být proveden záznam opatřený podpisy odstupujícího a zaznamenatele.⁶¹

⁵⁸ Zákony pro lidi. *Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník* [online]. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Zákony pro lidi. *Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník* [online]. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

⁶¹ Tamtéž.

7.2 Vznik spolku

Existence spolku vzniká dnem, kdy je zanesen do veřejného rejstříku. Návrh na zápis do rejstříku podávají buď zakladatelé nebo osoba pověřená ustanovující schůzí. Jestliže není spolek do třiceti dnů od podání návrhu zapsán ve veřejném rejstříku případně není uveřejněno odmítnutí zápisu považuje se spolek za zapsaný.⁶²

7.3 Členství

O přijetí člena do spolku rozhoduje orgán určený stanovami nebo nejvyšším orgánem spolku. V momentu přijetí, se člen zavazuje plnit pravidla stanov a uhrazení členského příspěvku, pokud tak stanovы určí. Členství v pobočném spolku vzniká a zaniká i členstvím v hlavním spolku. Vede-li spolek seznam členů, stanovы určí, jakým způsobem se budou vést zápisy a výmazy týkající se členů. Každý člen má nárok od spolku obdržet potvrzení s výčtem informací o jeho osobě. Pokud člen zemřel, nárok může připadnout manželovi, dítěti či rodiči. S uveřejněním seznamu musí být seznámeni všichni členové, pokud některý ze členů nesouhlasí s uveřejněním svého jména, je nutné uvést neúplnost seznamu.⁶³

7.4 Zánik členství

Jakým způsobem může členství ve spolku zaniknout určují stanovы nebo zákon. Spolek má právo vyloučit člena, jestliže nezaplatí členský příspěvek, závazně porušil povinnost vyplývající z členství a nezjednal nápravu. Rozhodnutí o vyloučení vydává statutární orgán. Návrh na vyloučení může v písemné formě podat každý člen, jestliže bude obsahovat důvod vyloučení, proti kterému se může postižený člen odvolat. Člen může do patnácti dnů ode dne doručení požádat o přezkoumání rozhodčí komise, pokud tomu není stanoveno jinak. Oznámení o vyloučení se doručí vyloučenému členu. Členovi vzniká nárok do tří měsíců se odvolat na soud s žádostí o přezkoumání rozhodnutí.⁶⁴

⁶² Tamtéž.

⁶³ Zákon pro lidi. *Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník* [online]. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

⁶⁴ Tamtéž.

7.5 Organizace spolku

Hlavními orgány spolku jsou statutární orgán a nejvyšší orgán. Stanovy mohou určit další orgány, nesmí však jejich libovolným pojmenováním vzbudit klamný dojem o jejich povaze. Dále stanovy určí, zda se jedná o statutární orgán kolektivní nebo individuální. Do funkce jsou členové voleni na pět let. Pokud stanovy neurčí jinak, mohou členové volených orgánů kooptovat náhradní členy do nejbližšího zasedání.⁶⁵

7.6 Členská schůze

Členská schůze musí být svolána minimálně jednou do roka statutárním orgánem. Ten svolá schůzi z podnětu minimálně jedné třetiny členů nebo kontrolního orgánu. Nestali se tak do třiceti dnů od podání návrhu, je dotyčný oprávněn svolat schůzi sám. Je-li zasedání svoláno za podmínek, které určují stanovy, je všem členům zavčas oznámeno místo a čas konání, může být odvoláno nebo odloženo pouze tím, kdo schůzi svolal. Členská schůze je usnesení schopna za přítomnosti většiny členů spolku, pokud není ve stanovách určeno jinak, například při úpravě druhů členství a s tím spojených počtu hlasů. Statutární orgán má povinnost vyhotovit zápis ze schůze do třiceti dnů od dne konání. Ze zápisu musí být jasné, kdy a kde se schůze konala, kdo ji svolal, kdo ji zahájil, kdo ji předsedal, jaká usnesení byla přijata a kdy byl zápis vyhotoven.⁶⁶

7.7 Zrušení spolku

„Soud zruší spolek s likvidací na návrh osoby, která na tom má oprávněný zájem, nebo i bez návrhu v případě, že spolek, ač byl na to soudem upozorněn,

a) vyvíjí činnost zakázanou v § 145,

b) vyvíjí činnost v rozporu s § 217,

c) nutí třetí osoby k členství ve spolku, k účasti na jeho činnosti nebo k jeho podpoře, nebo

d) brání členům ze spolku vystoupit.

Ustanovení § 172 není dotčeno.“⁶⁷

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Zákon pro lidi. Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník [online]. [cit. 13.2.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

⁶⁷ Tamtéž.

7.8 Likvidace spolku

Likvidátor vystaví soupis jmění spolku a vystaví jej v sídle spolku. Každý člen má právo soupis získat za náklady s tím spojené. Soud stanoví likvidátora někoho ze členů spolku nebo ze statutárního orgánu, nelze-li to jinak. Dotyčný nemůže z funkce odstoupit, neprokáže-li dostatečně, že není schopen spravedlivě funkci vykonávat. Likvidátor naloží s majetkem spolku podle pravidel stanov. Pokud to není možné, nabídne likvidační zůstatek spolku s obdobným účelem. Pakliže to není možné, zůstatek připadne obci nebo kraji, na jejímž území má spolek sídlo zapsán. Likvidační zůstatek musí být použit jen k veřejně prospěšnému cíli.⁶⁸

8 Vývoj spolků

Spolky jsou pro druhou polovinu 19. století důležitou součástí sociálního života obyvatel. Lidé se seskupovali za účelem společného trávení volného času, prosazování vlastních názorů, sdílení zájmů a rozšiřování myšlenek. Staly se neodmyslitelnou součástí každodenních životů obyvatelstva.⁶⁹

Česká kultura se vymaňuje z podřízenosti služeb monarchie a směřuje k hledání nezávislosti a přesvědčení o jedinečnosti a své emancipaci. Sílící požadavky na rozšíření kultury do širších vrstev obyvatelstva také přináší nátlak na politické strany. Je požadováno, aby se nové pojetí politiky neslo v duchu osvěty kultury, sociálních otázek nebo postavení žen ve společnosti.⁷⁰ Po zrušení cechů v roce 1859, nezbyla pro běžné lidi víceméně žádná možnost, jak se seskupovat a za účelem prosazování svých zájmů nadále něco tvořit. Až do roku 1862 musel veškeré spolky povolovat panovník. Z toho důvodu se začalo šířit vědomí o panovníkově velké moci ze strany organizovaných skupin obyvatelstva, které se stavěly proti tomuto nařízení. Ve druhé polovině 19. století už nejsou spolky pouze výhradou velkých měst, ale rozšiřují se i na venkov. Spolek se stal samostatným subjektem a většinou nespadal pod žádnou správu a pokud ano, členství bylo zcela dobrovolné. V českých zemích koexistovaly české a německé spolky vedle sebe. V praxi to mnohdy znamená, že pokud vznikl určitě zaměřený český spolek,

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009, s. 317.

⁷⁰ MALÍŘ, Jiří. *Občanská společnost na Moravě: spolky, strany, elity*. 2014. s. 233.

založil se německý spolek se stejnou agendou akorát s opačnou orientací a naopak. Typologie spolků ze začátku byla velmi obecná. Do označení spolek spadala i seskupení občanů, kteří se zabývali ekonomickými aktivitami a postrádali charakteristiku spolkového života. Dále pak hospodářské, zemědělské a lesnické spolky, které ale svá zastřešení měly. Velkou mezeru zaplňovaly podpůrné spolky, které se snažily pomáhat sociálně slabým. Sem například spadaly spolky vojenských vysloužilců.⁷¹

Spolek zaměřující se na vzdělávání hendikepovaných jedinců vzniká v Praze již v roce 1782. Společně s počtem žáků roste také poptávka po výuce i dalších uchazečů s rozdílným handicapem. O rozvíjející se péči o nevidomé se zasadil zakladatel nejstaršího „Pražského soukromého ústavu pro chudé slepé děti a nemocné oční chorobou“ Alois Klar, který jej charakterizoval nejen jako léčebný, ale také jako výchovný. Dalším velkým mezníkem pro rozvoj v této oblasti se stalo založení „Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků“ v Praze. Instituce se rozvíjela a mimo léčby a praktické výuky také zahájila vlastní dílnu na výrobu ortopedických náhrad a pomůcek.⁷²

Jiné zaměření vykazovaly charitativní spolky, které sbíraly a rozmnožovaly prostředky a pak je nadále příjemcům poskytovaly. Dohromady by se podpůrné a charitativní spolky daly označit jako svépomocné. Usnadňovaly svým spoluobčanům zvládnutí určitých těžkých životních situací, pro které se v té době moc pomoci nenašlo. Svým charakterem a činnostmi byl velmi nápomocný spolek dobrovolných hasičů. Díky své odborné způsobilosti a možnosti zasáhnout kdykoliv, si u občanů dobyly velkému respektu a uznání. Jejich participace však sahá i dál. Pořádaly bály, spolkové výlety, koncerty, ale třeba provozovaly i své divadlo. Svými zdobnými uniformami lepšily slavnosti bohoslužby, slavnosti ale také pohřby.⁷³ Podpora vzdělanosti zasáhla i do otázky vzdělanosti žen a jejich pozici ve společnosti. V roce 1839 vzniká „Společnost dívek českých“, které nepovažovaly manželství a mateřství za jediný cíl ve svém životě a zasazovaly se o možnost nezávislé existence. Podporu žen uplatnit se na trhu práce i v jiných než typických ženských povolání, se zasadil „Spolek sv. Ludmily“ s cílem podporovat chudé vdovy. Velkým úspěchem se stal v roce 1871 „Ženský výrobní spolek český“ vycházející

⁷¹ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 318–323.

⁷² ČORNEJOVÁ, Ivana. *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada, Školství a vzdělanost. 2020. s. 245

⁷³ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 322–323.

z iniciativy Karoliny Světlé. Spolek vedl obchodní a průmyslovou školu pro dívky společně s kurzy pro vychovatelky a ošetřovatelky s hlavním cílem najít pro ženy pracovní příležitosti.⁷⁴

Svépomocné spolky, které svou činností dopomáhaly utvářet kulturní život na městě či vesnici také zřizovaly pamětní desky, jednorázové akce, slavnosti nebo stavěly veřejně prospěšné budovy jako například muzea nebo nemocnice. Snad k nejvýraznějším spolkům v Čechách patřil „Spolek pro zbudování Národní divadla“. Oblíbenými se staly vzdělávací spolky, které se svými konkrétními myšlenkami snažily přispět k řešení ekonomických nebo společenských problémů. Pořádaly různé osvětové akce, přednášky a zakládaly knihovny. Tento typ spolku se mohl orientovat buďto na politickou stranu nebo mohl vznikat v dělnickém prostředí a od toho se nadále konkrétněji rozvíjela činnost. I přes svoji oblíbenost se stávalo, že vzdělávací účel začal opadat a postupem času agenda spolku spíše směřovala k zábavní činnosti. Další typ spolku by se dal souhrnně charakterizovat jako zábavní. Jehož hlavním cílem bylo bavit své členy a přinášet jim zábavu.⁷⁵

K největší popularitě došlo na přelomu století. Široká nabídka různorodě zaměřených spolků se ukazovala jako dobrá příležitost k trávení volného času. Po začátku první světové války se spolky dostávají pod dozor monarchie a dochází tak ke zrušení až třiceti spolků, z důvodu podezření z protimonarchistické činnosti. V roce 1915 je zakázána činnost Sokola. Kde však spolky mohly nadále rozvíjet svou činnost a pokračovat v dobročinnosti druhým, se stala válečná fronta. Dobročinné spolky působily radost vojákům tím, že pro ně vyráběly oblečení.⁷⁶ Na oslavách ku vzniku první republiky se v řadě městech podílely především spolky. Participovaly se na přípravě oslav, akcí a programů, které následně nechávaly otisknout do místních novin.⁷⁷ Důležitou oblastí, do které spolky za první republiky zasáhly, byl sport. Díky velkému množství sportovně orientovaných spolků se mohl nově vzniklý stát pyšnit pestrou paletou tělovýchovných, výchovných a sportovních organizací. K těm nejstarším patří nepochybně „Československá obec sokolská“. Sokol považoval za svůj cíl pěstování především fyzické stránky českého člověka a jeho morální hodnoty.⁷⁸ Kvůli svým protirakouským

⁷⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada, Školství a vzdělanost. 2020. s. 259–260.

⁷⁵ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 323–325.

⁷⁶ MICHLOVÁ, Marie. *Byli jsme a budem, aneb, Česká každodennost 1914-1918*. 2013. s. 20-118.

⁷⁷ BÍLEK, Petr. *Československo 1918-1938/2018*. 2018. s. 211.

⁷⁸ WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. s. 22-23.

postojům za války Sokol získal výrazný počet nových stoupenců. Díky svému vlasteneckému cítění a odbojové činnosti zastával v prvních dnech samostatnosti částečně nutnou úlohu policie a armády.⁷⁹ Svůj vliv uplatnil Sokol také v politice, kdy v roce 1935, 106 křesel v Poslanecké sněmovně obsadili členové Sokola.⁸⁰

V roce 1939 byla činnost spolků výrazně omezena okupační správou, což vedlo k zániku mnoha z nich, protože jejich aktivita byla velmi omezená a méně významná. Jedním ze spolků, který svou činnost nepřerušil ani přes nepříznivé podmínky, byl spolek „Zemské organizace pokrokových žen moravských“. Cílem těchto liberálně smýšlejících žen bylo zrovnoprávnění postavení žen a mužů ve společnosti. I přes úskalí války se ženy nadále scházely a distribuovaly oběžníky. Jejich snaha také tkvěla v pomoci s už tak nevelkým výběrem potravin, proto byly pořádané referáty na témata „Zdravá výživa z hlediska potřeb dnešní doby“ nebo „Které pokrmy z přidělových potravin se vám nejlépe osvědčily?“⁸¹ Spolky měly svá pevná pravidla, která však musela odpovídat také státním normám. Tato skutečnost dopomohla tomu, že na přelomu 40. a 50. let se mohl snadno umožnit přístup ke kontrole a postoupnosti komunistickým výborům za účelem postupného převzetí a likvidace veškeré činnosti. Například spolek Orel, který patřil k největší katolické organizaci, musel podstoupit sjednocení pod záštitu tělovýchovné jednoty Sokol z rozhodnutí Ústředního akčního výboru Národní fronty. Sokol byl stejně později, v roce 1956, rozpuštěn. Jedinou možnou obranou proti těmto zakročením se stala možnost přeměnit svou činnost do jiné oblasti a zachránit tak existenci spolku.⁸² Postupně však dochází k přeměně spolků do masových organizací, pod záštitou Revolučního odborového hnutí.⁸³

Po roce 1989 se spolkový život opět hlásí o slovo. Spolky jsou podporovány vládou, která uvolňuje finanční prostředky z Nadačního a investičního fondu. Důležitým faktorem ukázky úspěšnosti spolkové činnosti v České republice se stává jejich podpora ze strany státu. Proto mohla Česká republika čerpat finance z fondu Phare od roku 2003 do roku 2006, vycházející

⁷⁹ Pod křídly Sokola: práce na výstavě jsou v plném proudu. *Army.cz* [online]. [cit. 2024-07-08]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/pod-kridly-sokola:-prace-na-vystave-jsou-v-plnem-proudu-67094/>.

⁸⁰ WALDAUF, Jan. Sokol malé dějiny velké myšlenky. s. 56

⁸¹ KOKOŠKA, Stanislav. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. 2005, s. 269–271.

⁸² BALÍK, Stanislav. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. 2007. s. 194–275.

⁸³ BREUEROVÁ, Alena. *Můj rok 1950*. 2020. s. 112.

z programu Evropské unie. Nejčastějším formou činných spolků v Česku byla občanská sdružení, nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti a účelová zařízení církví.⁸⁴

9 Proměny 19. století v českém prostředí

Dlouhé 19. století odstartovalo velkou řadou změn, zasahujících do každodenního života, rodící se občanské společnosti. „*Stejně jako celou Evropu i české země zasáhly nové liberální myšlenky, odehrával se zde zápas za odstranění dosavadních stavovských přehrad a likvidovaly se poslední zbytky partikulárních práv.*“⁸⁵ Díky revolučním letům 1848/49 dochází k demografickým, sociálním a geografickým pohybům obyvatelstva. Lidé se stěhují do měst, opouštějí své i několikagenerační domovy s vidinou lepšího života pro sebe i svou rodinu. Industrializace a urbanizace mění ráz krajiny a přeměňuje společnost směrem k modernitě a většímu propojení. „Přežitky“ z dob středověku, jako tomu je u většiny městských hradeb, jsou strženy a na jejich místech vznikají nová obydlí, pro rostoucí počet obyvatel. Továrny vyrábějí produkty ve velkém měřítku, a tak lidé přestávají vidět přírodu jako hlavní způsob obživy. Příroda začíná být vnímána jako způsob trávení volného času a možnost úniku před hlučným městským životem.⁸⁶

Pod vlivem moderních forem kolektivního vědomí se změnil politický a duchovní charakter Evropy. Zejména nacionalismus, který se stal velkým hybatelem kolektivní identity a národního vědomí. Emancipaci české společnosti odstartovalo národní obrozenecké hnutí. Osvícenská inteligence viděla potenciál šířit pojmy vlastenectví a vlast skrze Napoleonské války, prostřednictvím nepřátelské propagandy vůči monarchii a kladením důrazu na tradici válečného češství. Aby se hnutí stalo úspěšným, bylo důležité rozšířit jeho myšlenky do husté sítě měst a městeček, z kterých české země mohly těžit. Na konci 19. století byla emancipace dovršena. Češi dosáhli vlastní politické reprezentace, zrodila se vysoká kultura, která měla velký dopad na řadu výsledků v oblastech umění a vědy. Na začátku století tradiční společnost, která se víceméně stále podřizovala přírodním zákonům, se proměnila v moderní společnost, která věřila v technický pokrok a prodělala proměnu ve všech oblastech života.⁸⁷

⁸⁴ NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. 2002. s. 27.

⁸⁵ ČORNEJ, Petr, a spol., *Dějiny země Koruny české*. 2021. s. 66.

⁸⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 10-12.

⁸⁷ HLAVAČKA, Milan, *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. 2014. s. 9-11.

Proměnou také prošlo odívání, které sebou přineslo postupný rozvoj konfekce. I když v měšťanských domácnostech převládala především šetrnost k oděvům, později došlo také na kladení důrazu oblékat se nákladněji. Inspirace pro měšťanské obyvatelstvo přicházela především z vyšších vrstev, které se inspirovaly u francouzské módy. Hledání národního kroje se stalo součástí emancipace a vyjádření politického postoje. Hlavními barvami se staly modrá, červená a bílá. Kořeny české sounáležitosti se hledaly u venkovského oděvu, který představoval národní původnost, ale také u oděvů české šlechty. Oděv musel vycházet z městského prostředí, proto bylo nepřipustné hledat inspiraci na venkově u nižšího stavu. Národní kroj tak vznikl z předlohy Josefa Hellicha, který se inspiroval pozdně gotickými oděvy české šlechty.⁸⁸

V rámci romantismu a s tím spojenému obdivu k historii se zakládají vědecké instituce zaměřující se na muzea etnografická, historická, nebo přírodovědná. Důraz na upevňování nově vznikajících kultur a rodícího nacionálního smýšlení vedl k tomu, že se zakládají salony, divadla, knihovny a mnoho dalších institucí. Do popředí se dostávají nové vědní obory jako je sociologie, na potřebu zkoumat nové politické systémy vzniká politologie. Začala kvést potřeba mezi vědci své teorie předkládat veřejnosti prostřednictvím přednášek či muzejních sbírek. Důležitým faktorem se také stala narůstající univerzitní vzdělanost a s ní národně smýšlející inteligence. Francouzská revoluce inspirovala k modernizaci vzdělávacích systémů.⁸⁹ 19. století je také založeno na vynálezech, objevech a jejich následného využití. Železniční síť dopomohla k rychlému přesunu zboží i lidí na mezinárodní úrovni. Počátky elektrifikace se staly zásadní pro usnadnění života obyvatel. Rostoucí počet lidí, s tím spojené i plánované rodičovství, nižší dětská úmrtnost a vyšší věk dožití mají za následek vyšší mobilitu. Z důvodu stěhování, vazba pro jedno místo slábla. Pevná a stabilní habsburská monarchie tu v průběhu století vždy zůstávala jako zastřešující symbol pro všechny své země. Monarchie se však transformuje z vlády jednoho osvíceného panovníka na konstituční monarchii, v níž při správě státu byl zodpovědný parlamentu. Tato doba přinesla nové formy sdružování, formy

⁸⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 115.

⁸⁹ HANUŠ, Jiří. *Předminulé století: Evropa v politice a kultuře 19. století*. 2019. s. 24-31.

volného času, prosazování zájmů v rámci vznikající měšťanské společnosti, emancipaci a vznik politických stran.⁹⁰

10 Proměny 20. století v českém prostředí

Dlouhé 19. století ukončily výstřely v Sarajevu a následné zahájení první světové války. Slábnoucí vztah Čechů vůči habsburské monarchii vzal za své, a díky exilovým politikům spolupracujících s domácím odbojem, mohlo vzniknout samostatné Československo. Identifikace s novým státem nebyla jednoduchá pro všechny. Především českoslovenští Němci, Poláci a Maďaři se těžko přizpůsobovali novým hranicím a změně statutu menšiny.⁹¹ Díky příznivému hospodářskému vývoji se Československo dostalo mezi 10. až 15. příčku životního standartu ve světě. Začala se postupně prosazovat elektrifikace či pásová výroba. Kvalitní školská soustava v Čechách a na Moravě dopomohla k postupnému budování vzdělávacích a kulturních institucí po zbytku Československého území.⁹² V architektuře se prosazuje v prvních letech republiky národní dekorativismus, jako reakce na světový art deco styl, s prvky národní symboliky v čele s Pavlem Janákem nebo Josefem Gočárem. Postupně hlavní úlohu převezme neoklasicismus, funkcionalismem a konstruktivismus.⁹³ Od 30. let měla výsadní postavení v Československu avantgarda a urbanismus. Tyto slohy se uplatnily především ve stavbě škol, administrativních budov, mostů, továren, nemocnic nebo obchodních domů, jako jsou Bílá labuť nebo palác Baťa v Praze. Za takovým rozmachem stojí četné soutěže vypisované městy i státem, ale i vyspělá průmyslová výroba. Bytová otázka se stala tísnivou po skončení první světové války a zároveň hojně diskutovanou v rámci urbanistického plánování města a vesnic.⁹⁴

První polovina 20. století je spojena s postupující výrobou konfekce. Po rozpadu Rakouska-Uherska se módní návrháři začali obracet k francouzské módě. Jednak za účelem odklonu od provincionalismu, ale také za účelem se co nejvíce uplatnit na evropském poli módy. Móda se musela přizpůsobit hospodářským poměrům po první světové válce a následné hospodářské

⁹⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*. 2009. s. 10–15.

⁹¹ HÁJKOVÁ, Dagmar. *Republika Československá 1918-1939*. 2018. s. 17.

⁹² ČORNEJ, Petr. *Stručné dějiny českých zemí*. 2015. s. 48.

⁹³ HÁJKOVÁ, Dagmar. *Republika Československá 1918-1939*. 2018. s.520–521.

⁹⁴ Tamtéž s. 531–532.

krizi. Elegance a praktičnost se proto staly hlavními pilíři oděvů. Pro zákaznice z vyšších vrstev tu byl módní dům Hany Podolské, pro majetné zákazníky zase firma František Bárta nebo Raimund Konečný.⁹⁵

Velkým fenoménem ve společnosti po první světové válce se stal tramping. Takový rozmach souvisel s traumaty z první světové války a fenoménem volného času. Lidé viděli možnost úniku do přírody, kde se mohli nespoutaně bavit a relaxovat. Většina trampů pocházela z chudších vrstev, proto byl tramping silně ovlivněn levicovým smýšlením. Své názory promítali v časopise Tramp, který ovlivňovala především levicová avantgarda. Hnutí se postupně stávalo čím dál populárnější i mezi vyššími vrstvami obyvatel až došlo na regulaci trampingu v roce 1931 tzv. Kubátovým zákonem, který zakazuje společné táboření nesezdaných párů, koupání v nevhodném úboru a další „výstřednosti“ dané doby.⁹⁶

Další populární možností, jak trávit volný čas, se stal Skaut. Kromě pěstování dobrých vlastností a pobytů v přírodě také pomáhali v roce 1918 Národnímu výboru československému. O rok později vzniká Svaz junáků – skautů Republiky československé. Skauti také působili v katolických evangelických církevních organizacích a politických stranách.⁹⁷ Během protektorátu se sportovní organizace rozpouštěly. Mezi ně patřila organizace Junák, Sokol, Orel a spousta dalších včetně Českého olympijského výboru.⁹⁸

Kultura se stala jednou z mála možností, jak mohli Češi vyjádřit své vlastenecké cítění, přestože kulturní život byl podřízen okupační moci, byla zavedena cenzura a seznamy zakázaných děl se jen rozrůstaly. V literatuře se stala oblíbenými tématy národního obrození, knihy o dějinách nebo historické romány. Díky filmu, který se stal skvělým únikem od tíživé reality, se do kin dostavilo dvojnásobně víc diváků oproti letům předválečným. Oblíbenými se staly žánry komedie a tragédie. Mezi lidmi se staly populární filmy „Eva tropí hlouposti“, „Katakomby“, „Babička“ či „Kristián“. ⁹⁹ V nelehkých časech se stal populární příběh kolující mezi obyvateli Prahy o superhrdinovi Pérákovi, který odvážně bojoval proti kolaborantům. Tento příběh se

⁹⁵ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1918-1939: elegance 1. republiky*. 1996. s. 17–19.

⁹⁶ KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. 2023. s. 41–42.

⁹⁷ KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. 2023. s. 38.

⁹⁸ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. 2012. s. 51.

⁹⁹ Tamtéž. s. 45–48.

stal později součástí i několika komiksů po válce.¹⁰⁰ Po převratu, částečně už od roku 1945, jednoznačně po roce 1948, nový režim začal uplatňovat ideologickou kontrolu nad kulturou. Kultura se stala prostředkem propagandy a měla za úkol podporovat socialistický realismus, společně s hodnotami komunistické strany. Seznam nacistické, protistátní, protisovětské a jiné brakové literatury přestavoval soupis knih, které byly považovány za okultní a postupně mizely z polic obchodů a knihoven.¹⁰¹ Filmový průmysl se taktéž nevyhnul tlaku na glorifikaci socialistického systému, a tak tvůrci museli postupovat podle souladu s ideologickým rámcem.¹⁰²

Móda se proměňuje ve stylu socialistického realismu v čele s časopisem *Žena a móda*. Stal se inspirací pro mnoho žen, jak v oblasti pracovního oblečení, tak v oblasti civilního oblékání, s důrazem na kvalitu látek.¹⁰³

Architektura se řídí novými urbanistickými plány podle sovětského vzoru. Začala výstavba sídlišť, průmyslových závodů, mostů a nádraží se snahou o monumentálnost a naplnění cílů režimu.¹⁰⁴

Po vpádu Varšavských vojsk v roce 1968 se proměnila společenská angažovanost, většina lidí spíše volila cesty úniku do soukromí, což souviselo i s možnostmi, jak trávit volný čas, prodlužující se víkend. Kvůli tomuto omezení, se stává velkým bohem chalupaření, které představovalo klid a samotu jakožto opak hlučného města. Chalupy představovaly pro většinu obyvatel útek od totalitní společnosti a možnost seberealizace.¹⁰⁵

Po revoluci 1989 dochází k uvolňování poměrů a zrušení státní cenzury. To sebou přináší i nezávislost a komerčnost médií a spolu s tím otevření volného trhu. Nové televizní a rozhlasové stanice poskytly větší prostor pro rozvoj nabídky a poptávky na trhu. Ke konci 90. let došlo k masivnímu rozšíření internetu, který změnil způsob získávání informací a výrazně

¹⁰⁰ Legenda o Pérákoví: Český superhrdina trestal nacisty i kolaboranty. [online] Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/legenda-o-perakovi-cesky-superhrdina-trestal-nacisty-i-kolaboranty-8154458>.

¹⁰¹ BREUEROVÁ, Alena. *Můj rok 1950*. 2020. s. 23-31.

¹⁰² Tamtéž. s. 43.

¹⁰³ Tamtéž. s. 145.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 158.

¹⁰⁵ SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. 2017. s. 56–59.

příspěl k rozšíření globalizace.¹⁰⁶ Otevření hranic mělo za důsledek navýšení svobodného pohybu mezi státy a navýšení poptávky po cestovním ruchu. Společně s tím dochází k stěhování do zahraničí za účelem studia nebo za prací.¹⁰⁷

11 Soběslav v průběhu 19. – 21. století

První polovina 19. století přinesla změnu v podobě nového rázu města. Táborská brána spolu s Veselkou byly zbourány. Měšťané se zbavovaly loubí a na náměstí byl zrušen hřbitov společně s okolními domy. Hradby i bašty, které už přestaly plnit svůj účel, si obyvatelé rozebrali jako stavební materiál.¹⁰⁸ Další dalekosáhlou změnou se stalo zrušení poddanství. V roce 1850 proběhlo zvolení prvního řádného obecního zastupitelstva v čele s purkmistrem a městskou radou.¹⁰⁹ V druhé polovině 19. století se místní zasadili o zlepšení města jak po materiální, tak i duchovní stránce. Soběslav začala žít kulturním životem díky učitelskému ústavu, který byl přesunut z Tábora v roce 1870. Dále pak divadelnímu sálu, archivu, muzeu i knihovně. Učitelský ústav přinesl i kulturní zisky. Pořádaly se přednášky, koncerty, akademie, besídky a další různé činnosti které vycházely ze snahy profesorů a učitelů, často bohužel bez podpory města. Díky sbírkám občanů mohl být znovuzřízen kostel sv. Víta. I později díky horlivosti obyvatel mohlo dojít i nadále k přeměnám dalších míst jako je transformace močálů na sportovní areál.¹¹⁰

Ani industrializace nezůstala pozadu. Roku 1849 se v Soběslavi usadili mistři samotářští. Ti přijímali od vídeňských firem práci a tu rozdělovali po domech hedvábníkům. Když nastala o pár let později v samotářství obchodní stagnace, byla zřízena mechanická továrna na výrobu hedvábných látek. Továrna nebyla úspěšná, a tak ji o několik let později koupila společnost Ferdinand Süsser a spol. Ta nejenom továrnu rozšířila, ale také zaměstnávala větší počet obyvatel. Jednalo se o první průmyslový podnik v Soběslavi.¹¹¹ Významnou událostí se stala Národopisná, průmyslová, školská a včelařská výstava konaná roku 1898. Na výstavě byl zastoupen jihočeský průmysl, charakteristické živnosti a řemesla, jihočeský, a zvláště blatský

¹⁰⁶ Proměny české mediální scény od začátku 90. let. *Mediaguru* [online]. [cit. 14.5.2024]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2014/11/promeny-ceske-medialni-sceny-od-zacatku-90-let/>.

¹⁰⁷ JEŽEK, Martin. *Můj rok 1989*. 2019. s. 148.

¹⁰⁸ BOUŠKA, Václav. *600 let města Soběslavi 1390–1990*. s. 27.

¹⁰⁹ LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2009. s. 126.

¹¹⁰ LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2009. s. 145.

¹¹¹ BOUŠKA, Václav. *600 let města Soběslavi 1390–1990*. s. 30.

národopis, rybníkářství, lesnictví, zemědělství s průmyslem hospodářských strojů, jihočeská kultura a ukázky přírodního bohatství a krás jižních Čech.¹¹² V roce 1902 už bychom našli ve městě telefonní stanici a o čtyři roky později i elektrické osvětlení.¹¹³

I pro Soběslav byl vznik Československé republiky významným periodizačním mezníkem. V Soběslavi byla založena společnost LADA. Společnost se stala významnou součástí života obyvatel, jednak kvůli velkému nárůstu přichozích dělníků, kteří přišli na výzvu Dělnických listů z roku 1919, ale spousta zdejších si zde našla trvalé zaměstnání. *„Za obětavé úsilí zaměstnanců se dosud neznámá značka postupně prosazovala proti silné mezinárodní konkurenci. Zaváděním výroby nových typů šicích strojů se firma Lada dostávala na světový trh. Ve 30 letech měl soběslavský podnik obchodní kontakty s Francií, Belgií, Nizozemskem a Blízkým východem.“* Dalším významným datem pro město je rok 1951. Zřizuje se národní podnik Jitona Soběslav. Jeho posláním má být vytvořit moderní nábytek na základě řemeslných tradic.

20. století se stalo pro Soběslav zásadním pro rozvoj průmyslu. Za zmínku také stojí založení národního podniku Otavan, kde roční produkce sahala až k 125 000 kusům.¹¹⁴

Výstavba nových bytů se dočkala 70. letech velkého boomu, s příchodem populačně silných ročníků. Začal vzestup v budování družstevních, státních i podnikových jednotek. V roce 1973 byla dokončena výstavba panelových domů, později k nim také přibýly rodinné a řadové domky. Až na počátku 21. století začal počet obyvatel klesat, a tak se spolu s tím zastavila i bytová výstavba.¹¹⁵ Velkou proměnou prošel v roce 2011 soběslavský hrad, který od zrušení pivovaru v roce 1951 pouze pustl. Pod vedením architekta Ing. Jaromíra Kročáka prošlo severní křídlo hradu rekonstrukcí. Nyní se zde nachází městská knihovna, sloužící především k poskytování knihovnických a informačních služeb. Dále také slouží jako místo k pořádání besed, výstav, ale i koncertů. Plní roli komunitního centra a návštěvníci si mohou ve vnitřních, ale i venkovních prostorách užívat škály možností nabízených městskou knihovnou.¹¹⁶ O další proměnu se zasloužil městský pivovar, který zásoboval město a jeho okolí místním pivem až do roku 1951, kdy byla výroba piva postupně omezována, jelikož prostory nesplňovaly kvalitní

¹¹² LUSTIG, Karel. *Národopisná, školní, průmyslová a včelařská výstava pořádaná Musejním spolkem v Soběslavi*. 1989. s.7

¹¹³ SMRŽ, Emil. *Soběslavsko: monografie okresu Soběslavského*.1930, s. 40.

¹¹⁴ BOUŠKA, Václav. *600 let města Soběslavi 1390–1990*. s. 119-123.

¹¹⁵ LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2013. s. 188.

¹¹⁶ *Městská knihovna Soběslav* (online). [cit. 28.4.2024]. Dostupné z: <https://www.knihovnasobeslav.cz/index.php/home>.

zázemí. Nový pivovar byl vybudován v areálu firmy Rašelina Soběslav. Zprovozněn byl v roce 2021 a nyní láká turisty i místní na širokou nabídku kvašených piv.¹¹⁷

Lepší mobilitu přinesla rekonstrukce soběslavského nádraží, které bylo postaveno ku příležitosti otevření „Dráhy císaře Františka Josefa“ v roce 1871 a stalo se dopravním centrem blatského regionu. Od té doby prošla vlaková stanice dvěma rekonstrukcemi, avšak té největší se dočkala v roce 2022, spolu s novým koridorem a přestupnou autobusovou stanicí. Jedná se o největší změnu od dob Rakouska-Uherska a má přinést úsporu času, větší pohodlí cestujícím a umožnit tak moderním vlakům vyšší rychlost jízdy.¹¹⁸

11.1 Soběslavská blata

První známky osídlení Soběslavských blat jsou datovány do 13. století. O století později tak zde mohly vznikat Blatské vesničky především díky odvodňování rašelinišť a následně jejich zúrodněním a díky jedné z mála obchodní stezek, která vedla z Týna nad Vltavou do Soběslavi. *Blatská stoka, odvádějící temnou rašelinní vodu až do Lužnice, byla jedním z nejstarších umělých kanálů postavených člověkem v našem kraji.* Těžbě rašeliny se říkalo píchání borků. Muži museli nejprve pomocí lopat odstranit drny z povrchu a poté speciálním nástrojem tzv. želízem, rýpali tmavou rašelinu. Borky, připomínající tvarem cihly, odvážely ženy na trakařích. Těžba probíhala od začátku jara a po zbytek léta borky prosychaly. Na zimu si rašelinu nejen hospodáři, ale i schwarzenberská vrchnost odvážela na zátop. V druhé polovině 20. století se mění tvář celého území. Ruční práci nahradily moderní stroje a rašelina se začala těžit ve velkém. Průmyslová těžba však začala výrazně měnit blatskou krajinu. Postupně se přestala používat rašelina jako palivo a začala plnit funkci jako významná látka v lázeňských procedurách a jako hnojivo pro pěstitelství.¹¹⁹

Na nehostinném území rašelinišť vzniká ve 14. století několik malých vesniček. *„Obce Záluží, Vesce, Vlastiboř, Svinky, Komárov, Klečaty, Zálší, Mažice, Borkovice, Nedvědice, Debrník, Čeraz a Dráchov, ležící v oblouku mezi Soběslaví a Veselím nad Lužnicí, se staly centrem jihočeského selského baroka.“*¹²⁰ V druhé polovině 19. století se zvýšila životní úroveň blatenských

¹¹⁷ Rašelina Soběslav (online). [cit. 28.4.2024]. Dostupné z: <https://www.raselina.cz/cs/pivovar/o-pivovaru/>.

¹¹⁸ LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2013. s. 137–146.

¹¹⁹ LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2009. s. 41–44.

¹²⁰ Tamtéž. s. 47.

obyvatel. Kvalitní orná půda poskytovala velké příjmy z pšenice, a tak si mohli dovolit z původních prostých chatrčí a roubených domů vystavět kamenné domy a usedlosti s bohatými štíty, branami a vraty. Místní zedníci vtiskli svůj osobitý rukopis do štítů. Mezi nejznámější stavitele patřil Jan Šoch ze Zálší společně se svým synem a Martin Paták z Vlastiboře.¹²¹ Neodmyslitelnou součástí selského baroka a blatské kultury se staly lidové zvyky, písně a nářečí. Největším symbolem oblasti se stal blatský kroj. Ženský kroj se vyznačuje barevnou zdobností, červenými punčochy, černými střevíci, čepcem, přes který se vázala blatská plena, košilí bílé barvy a tmavou sukni s bohatě zdobenou zástěrou. Mužský kroj se stal opakem toho ženského. Byl elegantní, svrchní horní kusy oblečení byly laděné do tmavých barev. Kalhoty žluté barvy povětšinou z jelení kůže doplňovaly vysoké kožené boty. Hlavu zdobily vysoké kožešinové čepice. Starobylé zvyky a obyčeje si dodnes připomíná soubor „Soběslavská chasa mladá nebo členové obce baráčníků „Vitoraz“.¹²²

12 Spolková činnost v Soběslavi od 2. poloviny 19. století

V druhé polovině 19. století se také v Soběslavi rozmohlo dobrodinctví a mnoho místních vzdělanců se zasadilo o povznesení města.¹²³ Celospolečenské události v Rakousko-Uhersku po roce 1848 zasáhly do života měšťanů. Při slavnostech se hrály a zpívaly čím dál tím hlasitěji se ozývaly vlastenecké písně. V Soběslavi tomu nebylo jinak. Až do roku 1862 bychom v Soběslavi nenalezly žádný spolek, teprve tehdy se začne s přípravami prvního spolku v Soběslavi, pěveckého spolku Petr Vok, k němuž se dostaneme vzápětí.¹²⁴

Soběslavi se podařilo žít kulturním životem za pomoci pestré škály místních spolků a jejich činností jak v rámci své organizace, tak pro širokou veřejnost. Občané bývali členy i několika spolků naráz, což může poukazovat na atraktivnost společenského života a zájmových činností v daném období.

¹²¹ Soběslavsko-veselská blata. *Lidové stavby* (online). [cit. 10.6.2024]. Dostupné z: <https://www.lidove-stavby.cz/?sobeslavsko-veselska-blata,202>.

¹²² LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. 2009. s. 48.

¹²³ Tamtéž. s. 145.

¹²⁴ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 86.

12.1 Sbor dobrovolných hasičů

Soběslav si prošla velkými požáry, které měly za následek poničené nejen domy měšťanů, kostela sv. Víta, hradu, ale i celého táborského předměstí a severní části náměstí. Ne nadarmo stojí dodnes na náměstí kašna se sochou sv. Floriana. Postupně od druhé poloviny 19. století začaly vznikat v blízkosti Soběslavi hasičské sbory. Sbor dobrovolných hasičů vzniká v Soběslavi roku 1872 a za starostu byl zvolen starosta města Josef Preininger. Za třicet let své působnosti pod vedením velitele sboru Jana Jungmanna se sbor přetvořil v dobře organizovanou a technicky vybavenou jednotku. Sbor měl pevný řád, členové museli nosit pracovní kroje, při významných událostech slavnostní uniformy, účastnit se všech cvičení sboru a být poslušní k nadřízeným. Sbor byl povinen vyjet s hasičským vozem do 15 minut od poplachu a velitelé se museli neprodleně odebrat k požáru.¹²⁵

Za dvacet let své činnosti sbor zasahoval u 31 požárů v Soběslavi a u 55 v okolí. Na Národopisné výstavě konané v roce 1898 se soběslavští hasiči předvedli s nejmodernějším vybavením a vlastními zlepšovacími návrhy. Za ty nakonec Jan Jungmann získal na výstavě zlatou medaili. O dva roky později se sbor osamostatnil a byla založena samostatná hasičská župa soběslavská tzv. Jungmannova. Již od počátku svého působení spolupracovala hasičská župa se Sokolem a učitelskou jednotou Komenský. Pořádaly společně přednášky a v roce 1906 se jim dostalo uznání a získaly společně s ostatními sbory z okolí čestnou medaili od Františka Josefa I.¹²⁶ V roce 1912 byla při sboru zřízena jinošská četa, která přilákala mladou generaci. Po první světové válce se činnost obnovovala těžce. Zkušený člen Jan Jungmann se vzdal funkce a na jeho místo nastoupil Josef Kubín. Sboru však chyběli mladí členové, a tak výraznější nárůst činnosti přišel až v roce 1924. Po druhé světové válce se činnost obnovovala pozvolna. Během roku 1950 se hasiči podíleli na přípravách Celostátní výstavy jižních Čech, kde měli možnost veřejnosti představit svou práci a techniku.¹²⁷

V roce 1972 hasiči oslavili 100. leté výročí od založení, společně s nově získaným kvalitním zázemím.¹²⁸ Společně s modernizací hasičstva a se zpřísnováním bezpečnostních předpisů,

¹²⁵ Tamtéž. s. 8-10.

¹²⁶ Tamtéž. s.11.

¹²⁷ Tamtéž. s. 12-19.

¹²⁸ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 27.

začalo ubývat požárů. Dva rozsáhlé požáry se však zapsaly do soběslavské historie druhé poloviny 20. století. 11. února 1985 vypukl požár v budově soběslavského gymnázia neopatrností dělníků. I přes právě probíhající vyučování se sboru podařilo všechny přítomné bezpečně evakuovat. Díky zkušenému veliteli Jiří Šustrovi se podařilo lokalizovat největší nebezpečí a požár byl v dané části zlikvidován. Tím se předešlo větším škodám a za dva dny už mohla probíhat v provizorních podmínkách opět výuka.¹²⁹ Další velkou katastrofou se pro Soběslav stal požár základní školy, ke kterému došlo v létě v roce 1994. Během běžné opravy chytl izolační materiál. Požár se rozšířil přes celou půdu až na střechu. Sbor byl na místě během několika minut a zanedlouho na to přijely na pomoc i sbory z okolí. Hašení trvalo až do dlouhých nočních hodin. Požár se přesto podařilo uhasit, avšak byly poničeny 4 třídy, sklady učebnic, školní archiv, tělocvična a střechy.¹³⁰ Od té doby hasiči zasahovali při velkých povodních v roce 2002 nebo hasili v roce 2013 secesní vilu poblíž hradu Hláska. V roce 2006 obnovili svou spolkovou činnost a účastnili se tradičních závodů v Táboře.¹³¹ „*Soběslavští dobrovolní hasiči nadále udržují staré tradice a mají v Soběslavi svoje stálé místo.*“¹³²

12.2 Řemeslnická beseda

Nejstarší dochované zprávy o cechách v Soběslavi pocházejí ze 14. století. Mezi nejstarší doložené cechy ve městě patřili pekaři a řezníci, kteří získali svá privilegia od pánů z Rožmberka. Svého vlastního cechu s privilegii se dočkali v 16. století i tkalci, krejčí, soukeníci, ševci a kožešníci společně s punčocháři. Postupně se přidávali další řemesla, díky kterým mělo město bohaté zastoupení velké škály cechů.¹³³

Velkou změnu přinesl zákon v roce 1859 o svobodě živností. Od druhé poloviny 19. století začaly pomalu řemesla v Soběslavi vymírat. Proto si tehdy místní řemeslníci uvědomili důležitost založení spolku, který by dokázal udržet kvalitu zbylých řemesel a poskytoval jim ochranu před vznikajícími dílnami a továrnami.¹³⁴

¹²⁹ Tamtéž. s. 31-32.

¹³⁰ Tamtéž. s. 32.

¹³¹ Tamtéž. s. 32.

¹³² Tamtéž. s. 33.

¹³³ Tamtéž. s. 35.

¹³⁴ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 35.

V říjnu roku 1872 se sešlo 21 řemeslníků a rozhodli se založit Řemeslnickou besedu. O rok později byly schváleny stanovy a mohla se konat první valná hromada. Beseda si kladla za cíl kvalitní vzdělání živnostenského dorostu, společně s edukací široké veřejnosti pomocí přednášek, besed, hudebních vystoupení a založením vlastní knihovny, kde se mohli zájemci seznamovat s odborným tiskem. Podle návrhu předsedy Františka Lintnera byla zřízena Živnostenská pokračovací škola, která budoucí živnostníky a řemeslníky vychovávala až do roku 1947.¹³⁵ V roce 1911 dochází k rozšiřování knihovny, díky jejímu správci Antonínu Kovářovi. Na základě jeho popudu vznikla veřejná knihovna a Řemeslnická beseda se nakonec stala spoluzakladatelkou městské knihovny. Díky historickým přednáškám, které pořádali Matěj Fischer spolu s Josefem Lintnerem, došlo k založení Spolku pro znovuzřízení kostela sv. Víta a jeho následné rekonstrukce.¹³⁶

Po první světové válce se spolku nedařilo obnovit činnost na úroveň předválečnou, a tak se postupně činnost besedy ztenčovala. Ke slovu se přihlásila rozvíjející tovární výroba a organizování dělnické třídy.¹³⁷ K oslabení besedy také vedl dělnický vzdělávací spolek Osvěta spolu s Okresním osvětovým výborem, tyto spolky se především staraly o vzdělání dělnického obyvatelstva. Po roce 1945 se drobná živnostenská výroba začala postupně vytrácet z běžného života. Tak po mnoho desetiletích ovlivňování řemeslné výroby, v roce 1948 zanikla Řemeslná beseda společně s Živnostenskou školou.¹³⁸

12.3 Svobodná obec Kuřákovice

V Soběslavi vznikalo mnoho spolků, některé ukončily svou činnost dřív, než ji vůbec formálně zahájily. Jiné spolky mohly vzniknout z recese, jako tomu bylo u spolku Svobodná obec Kuřákovice v roce 1903. V hotelu Zvon se sešla šestice mužů, kteří si přáli, aby se život ve městě prožíval záslužnou prací, konáním dobra, lásky a žitím podle spravedlivých zásad. Jelikož zrovna drželi v rukách dýmky, které celou dobu pokuřovali, usnesli se na názvu spolku Svobodná obec Kuřákovice. Doživotním rychtářem spolku se stal Rudolf Váňa, který si sám podepsal potřebné dekry. V nich si schválil neomezený absolutismus po dobu svého

¹³⁵ Tamtéž. s.36-37.

¹³⁶ Tamtéž. s. 39.

¹³⁷ Tamtéž. s.39.

¹³⁸ Tamtéž. s.42.

panování. Místorychtářem se stanovil František Mach, který si vymohl výsadu mluvit kdykoliv, kdy se o slovo přihlásí a bude mít právo mluvit co chce proti každému, ať je to smysl nebo nesmysl, a to bez trestu pokuty.¹³⁹ Z původního nápadu neplacení daní a stejného majetku pro všechny samozřejmě sešlo a cílem spolku se stalo, jak sami zakladatelé říkali – pomáhat chudým a nemocným ubožákům tam, kde zákon nespravedlivě podělil občany. Po dvouleté odmícně se spolek znovu sešel. Přibýlo nových členů a funkcí. Tak například soused Rind byl jmenován doživotním nejvyšším prokurátorem, Štajnyger centrálním radou přes obecní mlýny a Perkous ministrem zbytečných záležitostí. Stolní společnost se po vzájemné dohodě v roce 1918 rozešla. Nápad, který začal jako recese šestice mužů nad soudkem piva, se postupně rozrostl na desítky soběslavských měšťanů, mezi které patřila i řada vysoce postavených osobností.¹⁴⁰

12.4 Soběslavští tamburaši

Během národně obrozeneckých snah v Rakousko-Uhersku na přelomu 19. a 20. století se v i Soběslavi objevilo mnoho nadšenců pro tamburašskou hudbu, hru na drnkací nástroje inspirovanou balkánským, údajně jihoslovanským folklorem. V srpnu roku 1898 se tak v měšťanské škole zrodil spolek s názvem Soběslavští tamburaši. Tamburašům se dostalo velké podpory ze strany města a na jejich zkouškách byl vítán každý, kdo měl o hru upřímný zájem. Tamburaši byli různorodou skupinou, skládající se z řemeslníků, živnostníků, obchodníků nebo zaměstnanců zdejších podniků. Stali se společensky velmi aktivními a velká řada z nich byla členy i jiných spolků jako byl Sokol či Divadelní spolek Chvalovský.¹⁴¹

Jejich činnost se nevztahovala pouze na hudební vystoupení, ale pořádali také výlety do okolí a různé akademické debaty a podíleli se na charitativních akcích. Velkou událostí se stalo setkání s táborskými tamburaši, na které přijela i skupina jihoslovanských tamburašů a sčítali tak více jak sto členů. Významným členem soběslavských tamburašů se stal rodák Jiří Laburda, který se proslavil jako skladatel.¹⁴² *Výsledek jeho tvůrčí činnosti představuje početný*

¹³⁹ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 98-99.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 99-100.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 102-103.

¹⁴² LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 105.

*soubor skladeb, z něhož stovky vyšly tiskem nebo na elektronických nosičích nejen u nás, ale i v zahraničí.*¹⁴³

Během oslav 80. výročí činnosti se pokusili tamburaši obnovit svou ochabující činnost, přesto už se spolek svoji bývalou slávu nevzkřísil. Poslední zprávu do kroniky zapsala paní Kratochvílová v roce 1982 a spolek byl poté rozpuštěn.¹⁴⁴

13 Tělocvičná jednota Sokol Soběslav

Z podnětu okresního tajemníka Václava Kopřivy byla v roce 1885 svolána schůze za účelem založení sokolské jednoty v Soběslavi. Této schůze se především zúčastnily osobnosti známé z dosavadního spolkového života jako byl Alois Březina, Emanuel Lustig, Jan Burda, Jan Rybák a spousta dalších. První organizované cvičení proběhlo 9. ledna 1886 v tělocvičně chlapeckých škol, kde se pravidelně členové scházeli ještě dalších 50 let. O rok později byly schváleny vlastní stanovy, které byly původně přejaté z tábořských stanov, a spolek si zvolil za heslo Tyršovo „Tužme se!“ Spolek se ihned ujal činnosti a první organizované cvičení se konalo o rok později v tělocvičně školy pod dohledem učitele Štěpána Kovaříka.¹⁴⁵

V roce 1887 se měla soběslavská jednota zúčastnit svého prvního všesokolského sletu, policie tuto akci dovolila, však s velkými omezeními. Proto z rozhodnutí pražské jednoty byl slet zrušen. Ve zprávě bratřím Sokolům, kterou sepisoval jednatel Růžička, je zřejmé rozčilení nad nedůvěrou v obec sokolskou a v její cnosti mravní a národní.¹⁴⁶ *„Úřadům bylo známo, že Sokolstvo v činnosti, své nikdy nekráčelo za účely politickými, že jeho přičiněním druhá národnost nikdy nebyla znepokojována, že Sokolstvo jest mužstvem uvědoměným a že zná disciplínu.“*¹⁴⁷ V roce 1888 se soběslavští Sokolové zúčastnili svého prvního župního sletu v Příbrami, kde byl oceněn bratr Kubín za vzpírání břemen.¹⁴⁸ Ve stejném roce bratři Sokolové získávají spolkovou místnost v místním Národním hostinci, kde se mohou volně scházet, debatovat a rozvíjet znalosti nad širokou škálou časopisů a beletrie, kterou zde měli k

¹⁴³ Tamtéž s. 109.

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 108.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 138-139.

¹⁴⁶ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 14.

¹⁴⁷ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 14.

¹⁴⁸ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 139.

dispozici.¹⁴⁹ Ve své činnosti Sokolové nadále pokračovali a každý rok se pravidelně účastnili veřejných cvičení. V roce 1891 se konal všesokolský slet, na kterém nechyběla ani soběslavská jednota. O dva roky později se v Soběslavi pořádal župní let, kterého se zúčastnilo 13 tělovýchovných jednot. V roce 1895 se Sokolové vydali do Prahy na Letenskou pláň se zúčastnit třetího všesokolského sletu.¹⁵⁰ 1901 taktéž soběslavští nechyběli na sletu v Praze, ve zprávě bratřím starosta spolku Josef Tetínek oznamuje, že je nutné pravidelně navštěvovat hodiny cvičební a pilně nacvičovat, aby vystoupení bylo důstojné. Pár dnů před začátkem akce přichází jednotě dopis, ve kterém stálo připomenutí o vhodném chování, kroj musí být v bezvadném stavu, řetízek od hodinek raději ponechat doma a poslouchat župní činovníky bez odmluvy. Dále župní náčelník ve zprávě píše „*Uvědomne sobě, že nejeli jsme do Prahy pro zábavu, ale za sokolskou práci ku cti a slávě jména českého.*“¹⁵¹ Od okresního hejtmana přichází panu Františku Vítků, místostarostovi Sokola dopis, ve kterém se vyřizuje žádost, aby ve dnech 5. a 6. září 1891 mohla být pořádána slavnost za spolupůsobení všech spolků soběslavských na počest stoleté památky císaře Leopolda II. O 7 let později při příležitosti oslavy panovníkova jubilea a otevření muzea se v Soběslavi pořádá národopisná, retrospektivní, školní a průmyslová výstava, u které se předpokládá součinnost všech spolků.¹⁵²

Začátek 20. století přinesl boom v sokolské činnosti, a tak počet členů stoupal stejně jako jejich fyzická zdatnost. Do roku 1914 soběslavská sokolská jednota sčítala oddíl dorostu, oddíl žen, oddíl žáků a jako poslední vznikl oddíl žákyň. Své sestavy nacvičovali na zahradě na Pršíně.¹⁵³ Po první světové válce výrazně stoupl počet členů jednoty Soběslav, která se mohla najednou pyšnit počtem 153 mužů a 109 ženami. Všichni se poctivě připravovali na v pořadí již sedmý všesokolský slet a v roce 1922 se soběslavští sokolové úspěšně zúčastnili zahraničního sletu v Lublani.¹⁵⁴

O rok později Soběslav zazářila barvami sokolů, kdy se zde po 35 letech konal další župní slet, kterého se zúčastnilo 59 žup s celkem až 2 500 cvičenci. Proto se starosta spolku pan Augustin

¹⁴⁹ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 22.

¹⁵⁰ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 142.

¹⁵¹ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 14.

¹⁵² Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 20.

¹⁵³ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 145-146.

¹⁵⁴ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 147.

Sochor obrátil na přátele a příznivce sokolské myšlenky s prosbou o příspěvní hmotně či finančně na vybudování tělocvičny ku zdárnému pořádání sletu.¹⁵⁵ Dostatek prostředků se nepodařilo vybrat, a tak se cvičení nakonec pořádalo na místě upraveného tržiště. Celá akce byla zahájena průvodem přes náměstí k tržišti, u kterého byla zbudována tribuna se zvýšenou galerií. Veřejné cvičení zahájilo žactvo jednoty soběslavské a celé cvičení bylo zakončeno symbolickým rejem znázorňujícím mapu státu, v němž Sokolstvo plní kulturní, strážný a duševní rozvoj Československé republiky. Celkovou scénu dovršily tóny hymen, které podle pramenů prý nenechaly žádné oko suché.¹⁵⁶

Ku příležitosti oslav desátého výročí vzniku Československa spolek dne 28. října 1928 naplánoval skládání slibu nových členů a následně krátký program, při kterém vystoupily všechny oddíly a předvedly krátké sestavy na národní písně. O rok později na oslavu prezidentova osmdesátiletého letého výročí pořádá spolek koncem března akademii. Na schůzi 21. února bylo rozhodnuto o programu ku oslavě výročí, na kterém vystoupí všechny oddíly v krojích a předvedou sestavy na národní písně. Každý rok pořádala v Národním hostinci jednota akademie ku příležitosti oslavy dne 28. října. Výjimkou se stal rok 1937, kdy se jednota kvůli státnímu smutku rozhodla tradici přerušit.¹⁵⁷ Soběslavská župa v roce 1935 oslavila 50. leté výročí svého založení slavnostní valnou hromadou, okrskovým cvičením a výstavou pod záštitou městské rady a žup a dosud žijícím zakládajícím bratřím byly uděleny Tyršovy stříbrné mince. Dále bylo uspořádáno veřejné cvičení s tělocvičnou večerní akademií za účasti ostatních jednot z IV. okrsku. Zároveň během obou dnů konání oslav byla připravena výstava mapující historii i současnost Tělocvičné jednoty Sokol Soběslav. Příprava oslavy si vyžádala velké úsilí mnoha členů výboru a finančních výdajů. Na letním cvičišti byl postaven hudební pavilon s místností pro archiv a skladiště.

Během vzrůstajících snah nacistického Německa a sílících nacistických projevů v pohraničí se prohlubuje vlastenecký duch Sokola. To je projevilo i na činnosti spolku a jeho heslech, které prosazovali. V roce 1938 Sokolky ušily nový prapor s heslem „Nedali jsme se, nedáme se nikomu a nikdy“ a hasičský sbor na něj připnul stuhu v národních barvách.¹⁵⁸ Jedna

¹⁵⁵ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 16.

¹⁵⁶ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 16.

¹⁵⁷ Státní okresní archiv v Táboře, fond *Sokol – tělocvičná jednota Soběslav*. In. č. 1.

¹⁵⁸ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s.161.

z posledních velkých akcí Sokola proběhla 4. února 1939 v Národním domě, kde se konaly Šibřinky. V dubnu roku 1941 byl sokol zakázán a sokolská činnost se přesunula do ilegality. Celkem 26 členů soběslavského Sokola bylo během 2. světové války popraveno tábořským gestapem a mnoho dalších členů válku nepřežilo. Našlo se i pár hrdinných členů, kteří i přes velké nebezpečí ukrývali u sebe doma dokumenty a prapory spojené se sokolskou činností. Mezi nimi byl i soběslavský praporečník Laňka, který dorostenecký prapor ukrýval u sebe doma v gauči více jak 50 let.

Po skončení války Sokol opět obnovuje svoji činnost. Obnovila se také pravidelná cvičení a nácvik na blížící se všesokolský slet v Praze roku 1948. Soběslavští Sokolové projeví o tento slet velký zájem, tělocvična v nových školách praskala ve švech a cvičenci měli sotva kolem sebe trochu místa. Tohoto sletu se zúčastnila také pamětnice Hana Zváncová, jejíž dědeček byl dokonce jedním ze zakládajících členů Tělocvičné jednoty Sokol. Paní Zváncová vzpomíná, jak se tradiční průvod Sokolů Prahou proměnil v demonstraci proti diktatuře, při kterém bylo provolávána hesla jako¹⁵⁹: „*Pro nás nejsou Hradčany, bez Beneše, bez Hany*“, „*Nedáme si diktovat, koho máme milovat.*“¹⁶⁰ Dalším velkým gestem se pak stalo odvrácení tváře od tribuny, během pochodování okolo prezidenta Klementa Gottwalda s manželkou. Po roce 1948 byl Sokol opět rozpuštěn a soběslavská jednota přišla o vše. Celý sokolský areál byl znárodněn a peníze půjčené na dostavbu škol se již nikdy nevrátily. Pokus o obnovu činnosti proběhl v letech 1967–1968. Ten byl však ukončen vpádem okupačního vojska, které do Soběslavi přijelo 21. srpna 1968.¹⁶¹

Po Sametové revoluci v roce 1989 se opět vytvořily podmínky pro obnovu činnosti sokolských spolků. Bylo svoláno první shromáždění v hostinci U Mrtvol, kterého se zúčastnilo 37 bývalých členů. Hlavním úkolem se stalo vytvoření přípravného výboru pro obnovení činnosti. Výbor se také pokusil získat své bývalé pozemky zpět, bohužel všechna jednání skončila neúspěšně. O tři roky později byla oficiálně činnost obnovena a o rok později se již konala ve Smrčkově domě výstava, seznamující veřejnost s historií Sokola. V roce 1994 se celá zdejší jednota zúčastnila XII. všesokolského sletu. I přes veškerou snahu se nedařilo zašlou slávu soběslavského jednoty

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 170-171.

¹⁶⁰ Tamtéž. s.171.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 172.

obnovit. Cvičení se zúčastňovalo čím dál méně cvičenců na úkor populárních sportů jako je hokej či fotbal. V roce 2002 povodeň zaplavila klubovnu do výše dvou metrů, a tak Sokolové přišli o své kroniky, knihy a další historické dokumenty a předměty sledující jejich historii. Všesokolského sletu v roce 2006 se nezúčastnila žádná cvičenka a o rok přišla další smutná rána. Umírá pamětník a tehdejší starosta spolku pan Milan Fleischmann.¹⁶²

V současnosti se hlavní náplň jednoty zaměřuje na udržení fyzické kondice, duševního zdraví se zařazením nových forem cvičení, jako je jóga, pilates nebo čínská cvičení. Sokolky pořádají výlety po okolí nebo do různých míst v České republice. Jednota, která měla v minulosti na tři sta členů, se dnes skládá pouze z řad cca 50 žen.¹⁶³

14 Zpěvácký spolek Petr Vok

Všeobecným heslem „*Společujme se – vzdělávejme se vzájemně!*“. První a také mocnou národní pákou bylo zakládání pěveckých jednot. Až do roku 1862 nebylo v Soběslavi žádného spolku. Místní měšťané se scházeli ve vyhlášeném hostinci „*u Slunce*“ nebo jak mu místní říkali „*v Resursu*“. Měšťtí hosté se zde zabavovali hrou karet nebo zpíváním vlasteneckých písní. Mezi nejoblíbenější pak patřily „*Tážete se, proč jsem Slovan*“ nebo „*Spi Havlíčku*“. Také tu vznikla a ujala se myšlenka založit zpěvácký spolek na základech národních a buditelských. Byly sestaveny stanovy v čele s předsedou JUC. Janem Kratochvílem.¹⁶⁴ Spolek byl pojmenován po jedné z nejvýznamnějších osobností Soběslavi – Petru Vokovi. Během prvních pár let se zpěvácký spolek Petr Vok vypracoval díky velké pili a poctivé práci na pozici předního pěveckého tělesa v regionu.¹⁶⁵ V květnu v roce 1868 se spolek vydal do Prahy zúčastnit se slavnosti položení základního kamene k Národnímu divadlu. Roky pozdější se nesly v duchu sbírek na vyhotovení spolkového praporu. Spolek odmítal se účastnit společenských akcí, dokud nebude pořízen důstojný prapor. Velké odhodlání ukázaly zdejší vlastenecké dívky, které mezi sebou uspořádaly sbírku. Vybraná částka nebyla dostačující, a tak se na prapor sbíralo dále. Až 15. září roku 1872 se činovníci dočkali a ze sbírek jednotlivců a většího

¹⁶² LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 175-177.

¹⁶³ Tamtéž. s. 178.

¹⁶⁴ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č.4

¹⁶⁵ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 86-87.

finančního daru protektora spolku JUDr. Jana Kučery prapor zakoupili.¹⁶⁶ Roku 1870 byla založena Měšťanská beseda, při které došlo ke sblížení spolků a s některými výjimkami byla potvrzena další společná činnost až do roku 1883. Za působení ředitele Adolfa Toberného došlo k největší činnosti a rozšíření spolku o dámy. O dva roky později na jeho místo nastoupil Josef Neudörfl, díky jeho péči se mohly pořádat v zimních měsících sobotní zábavy společně se členy ochotnického spolku. Večírky se staly velmi oblíbenými a později se jejich součástí staly také odborné přednášky, koncerty a sólová vystoupení.¹⁶⁷

Dne 29. června 1886 se konala velká slavnost ku prospěchu zřízení městské opatrovny, na které se podílely všechny místní spolky. Spolek ochotníků vypravil aktovku Damoklův meč, zpěvácký spolek přednesl několik sborů, Sokolové si připravili veřejné cvičení a večer zajistili ohňostroj, o hudbu se postarala kapela vojenských vysloužilců. Akce se zadařila a díky společné práci místních spolků do fondu opatrovny přibylo 600 zl. r. č. Bohužel se jednalo o poslední velkou akci spolku, mnoho členů umírá nebo se stěhují z města, a tak do roku 1910 činnost upadá.¹⁶⁸ Na výzvu ve Starých a Nových zvěstech ze Soběslavě uveřejněnou v květnovém čísle téhož roku, ve které se klade důraz na obnovu zašlé slávy pěvecké spolku a hudebního života ve městě, zareagovalo celkem 38 nových členů a společně s původními 26 členy dali základ obnovenému spolku.¹⁶⁹ Za vedení ředitele zpěvu Hanuše Svobody se podařilo činnost obnovit, a tak mohl spolek o 4 roky později oslavit své padesátileté trvání. Oslav se zúčastnily i okolní pěvecké jednoty a velkého ohlasu mezi obecnstvem se dočkalo společné vystoupení na skladbu Česká píseň od Bedřicha Smetany. Po odchodu pana Hanuše Svobody ze Soběslavi činnost opět utichá. Spolek se vzchopil k činnosti až v roce 1926 pod vedením pana Hanžla a později pana prof. Dr. V. Čiháka.¹⁷⁰

Ve vzpomínkách ku 75letému výročí pěveckého spolku pan Karel Turzík připomíná, jak důležitou úlohu plnila česká hudba a zpěv, která se stala neodmyslitelnou částí široké lidové

¹⁶⁶ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č.4.

¹⁶⁷ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č.4.

¹⁶⁸ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č.4.

¹⁶⁹ Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí. V Soběslavi: Musejní spolek, 15.5.1910, 6(5), s. 62. (online). [cit. 19.6.2024]
Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:028233b0-264f-11e9-92f9-005056825209>.

¹⁷⁰ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č.4.

kultury a podstatnou složkou konstituování českého národa. Toho si byli dobře vědomi i zakladatelé Zpěváckého spolku Petr Vok, kteří svou buditelskou prací přispívali k jejich udržení a rozšíření. Pod novým vedením byly pořádány koncerty na počest svátku čs. samostatnosti, smuteční koncert na počest M.R. Štefánika, oslavný koncert na paměť Dr. Antonína Dvořáka a spousty dalších koncertů konaných ku příležitosti oslav národního prezidenta Osvoboditele nebo koncerty tvořené z výběru skladeb Jindřicha Jindřicha, absolventa Učitelského ústavu v Soběslavi a později člena tehdejší České akademie věd a umění.¹⁷¹

V období Protektorátu Čechy a Morava byla hudební produkce, především národní písně a skladby, sledována okupačními úřady. Během druhé světové války činnost Zpěváckého spolku Petr Vok podobně jako u ostatních spolků ustala. K jejímu oživení došlo v roce 1945, ale své předválečné popularity se už nedočkala.¹⁷² Jednou z posledních velkých akcí spolku se stala oslava 85. výročí v Národním domě, kdy spolek čítal 46 činných členů.¹⁷³ Spolek účinkoval na kulturním večeru pro pracující v rámci květnových oslav v roce 1949 a později téhož roku vystupuje 21. listopadu při oslavách narozenin generalissima J. V. Stalina. Postupně se však situace zhoršovala a vystoupení byla sporadická.¹⁷⁴ V roce 1950 se proto vedení dohodlo na rozpuštění nejstaršího soběslavského spolku. O rok později na základě výnosu Okresního národního výboru v Soběslavi byl Zpěvácký spolek vymazán z registru spolků. Naštěstí nedošlo k úplnému zániku sborového zpívání.¹⁷⁵ I dnes v Soběslavi působí sbory jako Anonym Voice, který se může chlubit už dvacetiletou činností nebo Pěvecký sbor Novita.¹⁷⁶

15 Divadelní spolek Chvalovský

První zmínky o divadlu v Soběslavi pochází už z roku 1581. Tehdy členové místního literárního bratrstva se hráli na nádvoří hradu komedii, jejíž název se však bohužel nedochoval. V 19. století se ve městě rozmohlo ochotnické divadlo. Po napoleonských válkách se stalo skvělým

¹⁷¹ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č. 4.

¹⁷² LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 95.

¹⁷³ Tamtéž. s. 95.

¹⁷⁴ Státní okresní archiv v Táboře, *Fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav*. in. č. 11.

¹⁷⁵ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 95.

¹⁷⁶ Anonym Voice oslavil jubileum. *Město Soběslav* [online]. [cit. 09.07.2024]. Dostupné z: <https://www.musobeslav.cz/infocentrum/aktuality/anonym-voice-oslavil-jubileum-3872cs.html>.

zdrojem zábavy a nástrojem povzbuzujícím k vlastenectví. V 60. letech 19. století působil v Soběslavi ilegální spolek pod názvem Družstvo. Vznikl však bez potřebného povolení, a tak byl roku 1870 rozpuštěn vyšetřovací komisí. I když podmínky pro divadlo byly nepříznivé, vstoupil do této situace Václav Kopřiva, tajemník okresního zastupitelstva. Ten svou energií a zapáleností pro spolkovou činnost roce 1878 sepsal stanovy soběslavských divadelních ochotníků, které byly o rok později schváleny. O rok později již spolek sehrál hru pro veřejnost s názvem Vesnický román.¹⁷⁷

„Až do roku 1881 pořádána veškerá divadelní představení v hostinci „U Beránka“. V roce tom z důvodů konkurenčních zřízen hostinec s prostorným v budově pivovarní, kam se pak ochotnické divadlo pro neshodu s hostinským přestěhovalo a již dne 20. listopadu uspořádáno tam první představení, k němuž zvolena Kolárova Magelona.“¹⁷⁸

Po pár představeních však přenesené jeviště od Beránka, které se svými rozměry ztrácelo v novém sále Národního hostince, přestávalo plnit svůj účel. Zrodila se myšlenka na vybudování nového jeviště. Ta se uskutečnila však až v roce 1888, díky přispění dříví od obce a velké píli člena V. Peterky, který provedl veškeré práce ze dřeva, a členů Prokopa Širůčka a Hynka Zimmera, ti poskytli plátno na úvěr na potřebné dekorace, které následně A. Molík vymaloval. Činní členové tvrdě pracovali na tom, aby dokázali, že si nové jeviště zaslouží, a také aby splatili dluh, vzniklý zbudováním nového jeviště. První představením odehraným na novém jevišti se stal Tylův Strakonický dudák, režírovaným V. Vankem, který si zároveň zahrál postavu Vocílky. Ředitel V. Kopřiva se však netěšil z nového jeviště dlouho. 17. dubna 1889 umírá během zkoušky představení Kutovy hry Sestřenky. Spolek se z velké vděčnosti postaral o okázalý pohřeb bývalého starosty ochotníků a jednoho ze zakládajících členů sokolské jednoty v Soběslavi.¹⁷⁹

Za nového ředitele pana Josefa Mrázka se divadlo rozrostlo o nové šatny, skladiště dekorací, divadelních přístavků a rekvizit. V roce 1894 se ochotnické divadlo v Soběslavi dočkalo 50. letého výročí. 18. a 19. srpna proběhly oslavy za spoluúčinkování všech místních spolků.

¹⁷⁷ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 50.

¹⁷⁸ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. In. č. 8.

¹⁷⁹ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. In. č. 8.

Ochotníci si nacvičili hru od Elišky Peškové s názvem Novomanželé, tu se hráli v předvečer oslav, poté následoval živý obraz Oslava Thálie, komponovaný Janem Molíkem. V neděli byla zahájena oslava slavnostním průvodem všem místních spolků. Průvod zahájen dvěma členy Sokola s tasenými rapíry na koních, za nimi v povozech květinami ozdobených městská rada, pak následoval vůz studentů s dívkami v národních krojích, představující obžínky, pak vůz ochotnický, na něm uprostřed trůnila bohyně Thálie. Vpředu umístěna skupina z Primátora vzadu malebná skupinka z Prodané nevěsty.¹⁸⁰

„Následoval vůz klubu veslařského s lodí se stožárem, od něhož místo rahnová napnutý červené, modré a bílé stuhy. Na předě lodi umístěny 3 dívky, z nichž jedna byla v bílých, druhá v červených a třetí v modrých šatečkách. Na zadní části loď umístěna velká kotva ze samých bílých květin. Na lodi pracovali námořníci plnou parou. Potom následoval vůz hasičů představující hořící chalupu, z níž hasič vynáší dítě. Za každým vozem kráčeli členové jednotlivých spolků.“¹⁸¹

Na oslavách poté přispěl každý spolek krátkým představením. Slavnosti přinesly spolku značný výtěžek, kterým byl splacen dluh pojišťovně. Další výtěžky z následných představeních proto mohly být věnovány spolkům dobročinným a vlasteneckým. Ke konci století činnost upadá, především z příčiny stěhování se z města pryč, zestárnutí či některým už zdravotní poměry nedovolovaly se divadlu věnovat.¹⁸²

15.1 Edmund Chvalovský

V roce 1906 přichází na odpočinek do Soběslavi režisér a herec Edmund Chvalovský, který se proslavil především svým účinkováním v Prozatímním a Národním divadle, kde se podílel na režírování Smetanových oper.¹⁸³ *„Karel Lustig, zapálený zakladatel musejního spolku a podporovatel všeho vlasteneckého, přemýšlel, jak příchodu velké kulturní osobnosti do Soběslavi využít. Znamého režiséra navštívil a přesvědčil jej k návratu mezi herce, i když amatéry.“¹⁸⁴*

¹⁸⁰ Státní okresní archiv v Táboře, Fond Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav. In. č. 8.

¹⁸¹ Státní okresní archiv v Táboře, Fond Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav. In. č. 8.

¹⁸² Státní okresní archiv v Táboře, Fond Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav. In. č. 8.

¹⁸³ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 56.

¹⁸⁴ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 55.

Edmund Chvalovský si vybral mezi žáky místních škol a nacvičil hru od Elišky Krásnohorské *Tři Halíře*. Hra doprovázena dokonce i baletem slavila u diváků velký úspěch a byla třikrát opakována. Poté se ujal divadelních členů místního Sokola, z nichž si vychoval podle svých slov jeho dobrou „starou gardu“. Až když se situace s ochotnickým spolkem nezlepšovala a spolek měl těsně před likvidací, ujal se i jeho a propůjčil mu své jméno. K úplné obnově spolku došlo roku 1911, kdy se stali jeho součástí také členové dramatického sboru Sokola. Ochotníci, roztrženi do po různých spolcích se tak pod vlivem Edmunda Chvalovského po několika letech soustředili do jednoho divadelního spolku. První hry vybral mistr záměrně nenáročné, mezi ně patřila např. hra *Paličova dcera*. Postupně se však přicházela na řadu náročnější představení. Jedním z takových byla veselohra *Krasojezdkyně*, kde své vynikající herecké výkony předvedla dcera Edmunda Chvalovského Ica. Hry se hrály nejen v prostorách Národního hostince, ale také ve venkovních prostorách parku u Hlázky.¹⁸⁵

V roce 1916 přichází Hynek Zimmer s návrhem vybudovat modernější a prostornější jeviště. Návrh byl však během války odložen a projekt nového jeviště byl vypracován v roce 1918. Byla ustanovena stavební komise a náklady na stavbu byly odhadnuty na 60 000 korun. Město však mělo s prostory hostince jiný plán, uvažovalo o zřízení biografu. Proto se divadelní spolek spojil se sokolskou jednotou a zrodil se plán na výstavbu společné budovy, kde by se nacházely divadelní prostory a zároveň by měli Sokolové svou sokolovnu. V roce 1921 byl zvolen dvanáctičlenný přípravný výbor tzv. „12“, v němž měly oba spolky rovnoměrné zastoupení. Skrze různá vystoupení a akce se snažily oba spolky vybrat dostatek peněz. Jednatelka ochotnického spolku paní A. Kordulová prosí ve zprávě z let 1922–1923, aby všichni upřeli svůj zrak k blížícímu se cíli, zapomněli na odlišnosti a dle hesla „osobnost nic, celek vše“ se členové zasadili o splnění snu co nejrychleji. Krátce na to se podařilo z vybrané částky pořídit pozemek, který byl nejdříve upraven na letní cvičiště Sokola.¹⁸⁶

K 50. výročí zahájení ochotnických představení ve městě ochotníci nacvičili hru *Naši furianti*, kterou sehráli v blízké obci Zvěrotice na návsi, a i přes špatné počasí účastnilo se mnoho lidí a

¹⁸⁵ Tamtéž s. 57-58.

¹⁸⁶ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. In. č.8.

podářilo se vybrat dost peněz.¹⁸⁷ Další významnou událostí konanou ku prospěchu „12“ se stalo operní představení Smetanovy Prodané nevěsty. Na tomto provedení se kromě ochotnického spolku podílel také Zpěvácký spolek Petr Vok a pěvecký odbor Dělnické tělovýchovné jednoty.¹⁸⁸ Ve zprávě z 22. října 1928 dochází k rozvázání spolupráce mezi Tělocvičnou jednotou Sokol a Spolkem divadelních ochotníků Chvalovský na základě podání návrhu ze strany vedení Sokola. Celkové jmění „12“ bylo rozděleno stejným dílem a ochotníci se vracejí ke starému projektu na vybudování přístavby jeviště.¹⁸⁹ O dva roky později bylo vybudováno nové jeviště s moderním zázemím. Protektor spolku Edmund Chvalovský zvolil jako první hru odehranou na novém jevišti Jiráskovu Lucernu. Pro mistra to zároveň byla i poslední hra, po které se spolkem rozloučil a dožil svůj život v ústraní. Edmund Chvalovský zemřel 1. října 1934. Spolek na jeho počest zorganizoval smuteční průvod, kterého se zúčastnilo mnoho lidí a s úctou mu vzdali poslední čest.¹⁹⁰ Zájem o hraní přesto zůstal veliký a divadlo se nadále drželo klasických her a operet. V roce 1941 se spolek poprvé přihlásil do celostátní ochotnické soutěže Jiráskův Hronov s Tetauerovou komedií Milostná mámení a byl vybrán mezi deset nejlepších, kteří se mohou zúčastnit soutěže na prknech Jiráskova divadla. Ihned se začalo s pečlivými přípravami a byly pozvány všechny složky kulturního života v Soběslavi, aby se zúčastnily zájezdu. Návčik ztížila říšská branná moc, která si prostory divadla zabrala od 4. května do 30. června. *„Všichni jsme se snažili přinést co nejvíce, ale musíme se ještě mnoho učit, než nám bude cesta do Hronova otevřena.“* Říká Bílek ve své zprávě po návratu z Hronova. Dále se ve zprávě ujímá slova pan Pokorný, ochotnický bratr z Šmahova divadelního okrsku, jehož řeč byla spíše ukazatelem do další práce, která české ochotníky čeká. Zdůrazňuje důležitost ochotnického divadla a že jsou to právě ochotníci, kteří musí pečovat o čistotu a ryzost české mluvy a starat se o to, aby tento národní poklad zůstal zachován. V závěru řeči apeluje na režiséry, aby uvažovali nad výběrem divadelních her a vyhnuli se prázdným, lidovým operetkám.¹⁹¹

Po konci druhé světové války spolek pokračoval ve své činnosti. 8. září 1945 předseda spolku Oto Bílek zahajuje schůzi připomenutím důležitého jubilea 100. let od zahrání prvního

¹⁸⁷ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. in. č. 8.

¹⁸⁸ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 60.

¹⁸⁹ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. in. č. 8.

¹⁹⁰ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 60.

¹⁹¹ Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. in. č. 8.

divadelního představení Žižkův meč a navrhuje sehrát historickou hru Gero od Aloise Jirásky dále připomíná, že se jedná o první schůzi v osvobozené republice a děkuje tak členům za obětavou práci během okupace. Dále děkuje prezidentovi E. Benešovi a maršálu J. V. Stalinovi a všem osvobozeneckým armádám za to, že se opět může svobodně dýchat a žít. Spolek uspořádal představení na uvítání Rudé armády a uspořádal večer ve prospěch postižených vesnic Leskovice a Lejčkov. V roce 1949 se pořádá mimořádná schůze, ku příležitosti oslavy 70. narozenin J. V. Stalina. Místnost byla vyzdobena Stalinovým obrazem, pořádá se krátká přednáška o životě a politickém díle J. V. Stalina.¹⁹²

Následně se Chvalovský v roce 1950 rozpadá, především z důvodu prověřování her a lidí, a místo něho se vytváří dva nové divadelní kroužky v Ladě a v Jitoně. Především divadelní kroužek v Ladě mohl těžit ze zkušeností bývalých ochotníků a pod vedením režiséra Bedřicha Čapka nastudovali hry Bílá nemoc nebo Loupežník.¹⁹³

V roce 1975 dochází k obnovení činnosti, které neprobíhalo snadno. Do vedení byl znovu zvolen Otto Bílek, ale někteří členové krátce na to ze souboru odešli a spolek musel hledat nové členy. Divadlo zasáhla v roce 1986 další smutná rána v podobě úmrtí oddaného divadelníka Otty Bílka. Na jeho místo nastoupil Kamil Modl, který vedl spolek až do roku 2000, kdy se naposledy divákům představili s komedií Držgrešle. Poté přichází rozsáhlá rekonstrukce Národního domu a nastává několikaletá odmlka.¹⁹⁴ Po 10 letech se ochotníci mohli vrátit na divadelní scénu, znovu pod vedením Kamila Modla. Z původních herců však zůstali pouze tři, a tak se muselo začít od nuly. Díky místnímu časopisu Hláska se podařilo oslovit nové členy. Ti symbolicky nacvičili stejnou hru, s jakou končil soubor starý. Na řadu přišly hry Zdravý a nemocný nebo Rajčatům se letos nedaří. Druhá hra slavila i neplánovaný úspěch v řadách hlediště, na kterou se přijela podívat skupina zemědělců, kteří si mysleli, že se jedná o besedu týkající se neúrody rajčat daného roku.¹⁹⁵

¹⁹² Státní okresní archiv v Táboře, Fond *Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav*. in. č. 8.

¹⁹³ LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. 2014. s. 70.

¹⁹⁴ Tamtéž. s. 76.

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 84.

Dnes Divadelní soubor Chvalovský Soběslav rozšiřuje povědomí o své činnosti především přes sociální síť Facebook a svá představení prezentují i mimo město Soběslav.¹⁹⁶

¹⁹⁶ *Divadelní soubor Chvalovský Soběslav* (online). [cit. 08.07.2024]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/chvalovskysobeslav/>.

16 Dotazníkové šetření

V praktické části se věnuji kvantitativnímu výzkumu. „Kvantitativní výzkum je výzkumná metoda, která se zaměřuje na systematický sběr a analýzu číselných údajů. Tato strategie se často používá ke zkoumání korelací mezi proměnnými a k vytváření předpovědí nebo zobecnění širší populace na základě vzorku.“¹⁹⁷

Dotazníkové šetření jsem provedla ve městě Soběslav, kde jsem rozdala 300 dotazníků všem, bez ohledu na pohlaví, vzdělání nebo věk. Jediným kritériem bylo staveno bydliště. Dotazující museli žít v Soběslavi nebo v blízkém okolí. Vyplněných dotazníků bylo vráceno celkem 268 kusů. Dotazník se tedy skládá ze sedmi otázek, přičemž poslední otázka byla nepovinná a zároveň jako jediná otevřená.

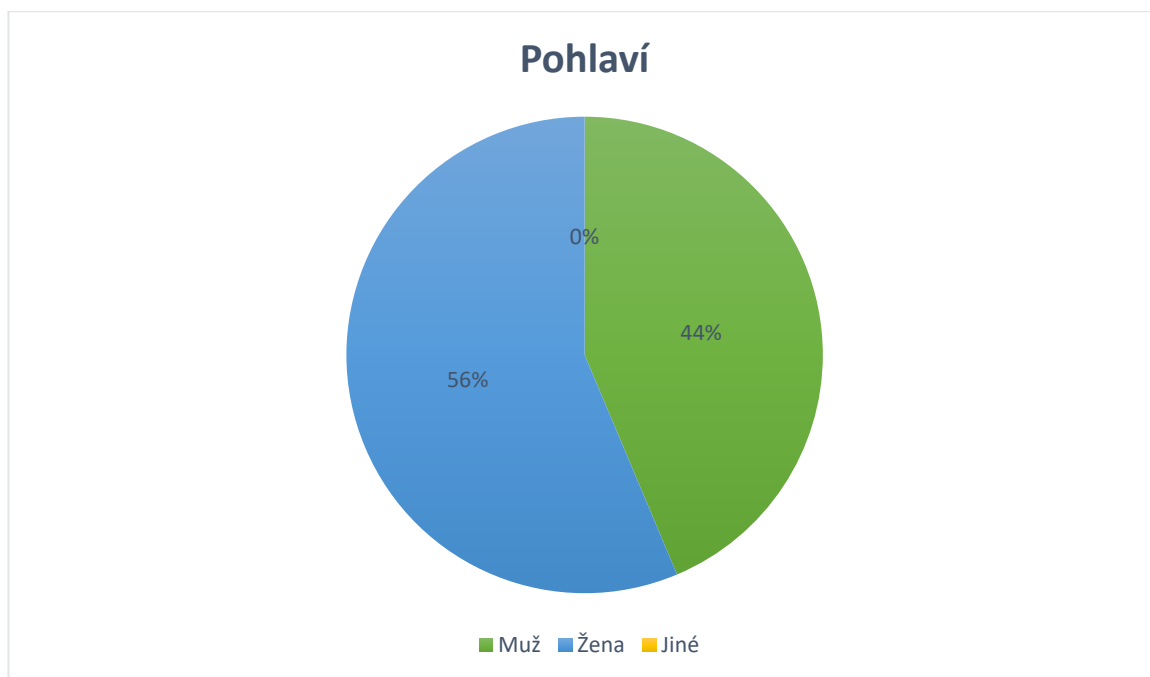
Ve své práci jsem si položila dvě základní otázky.

1. Mají spolky stále své místo v dnešní době, vzhledem k nastupující popularitě sociálních sítí, kde se dnes můžou spojovat lidé z celého světa a diskutovat spolu neomezeně, nebo vzhledem k měnícím se trendům v způsobu trávení volného času a době, obracející se spíše na jedince než skupinu?
2. Může tradice spolků přežít i do budoucnosti? Především na maloměstě, kde členů spolků ubývá.

Všechny vyplněné dotazníky jsem zpracovala a přenesla do grafů a tabulky.

¹⁹⁷ V čem je rozdíl: Kvalitativní a kvantitativní výzkum? *Mind the Graph* [online]. 2023, 24.7.2023 [cit. 2024-07-23]. Dostupné z: <https://mindthegraph.com/blog/cs/kvalitativni-a-quantitativni-vyzkum/>

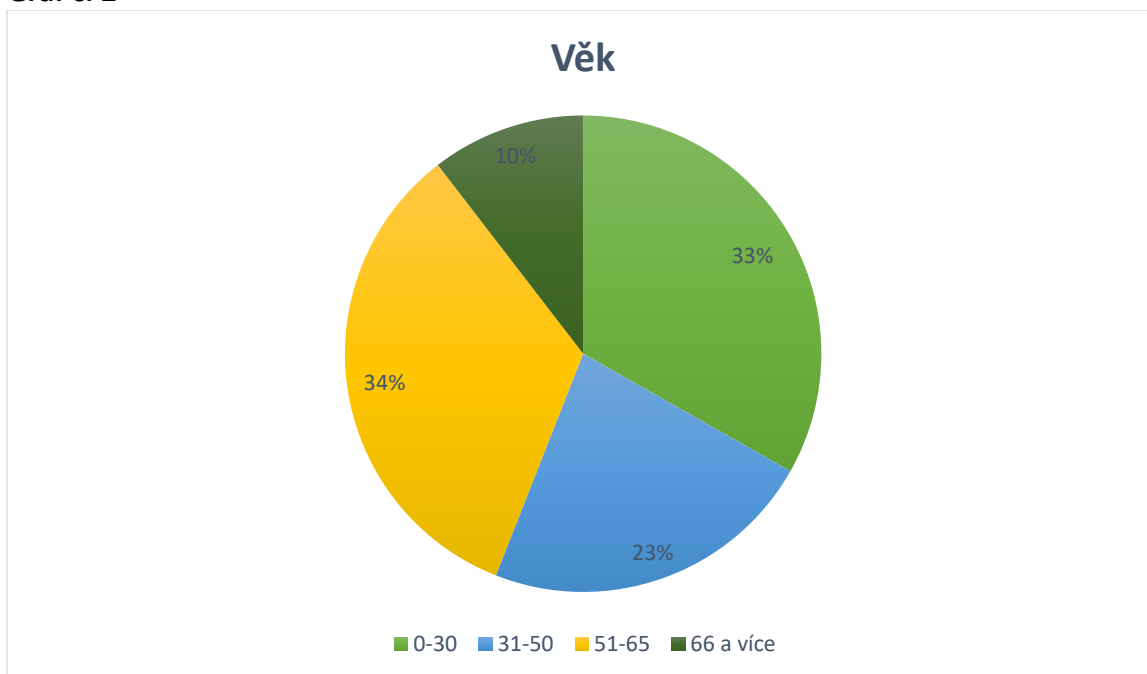
Graf č. 1

Zdroj: Autor práce

Výzkumný vzorek tvořilo 44 % mužů a 56 % žen.

Graf č. 2

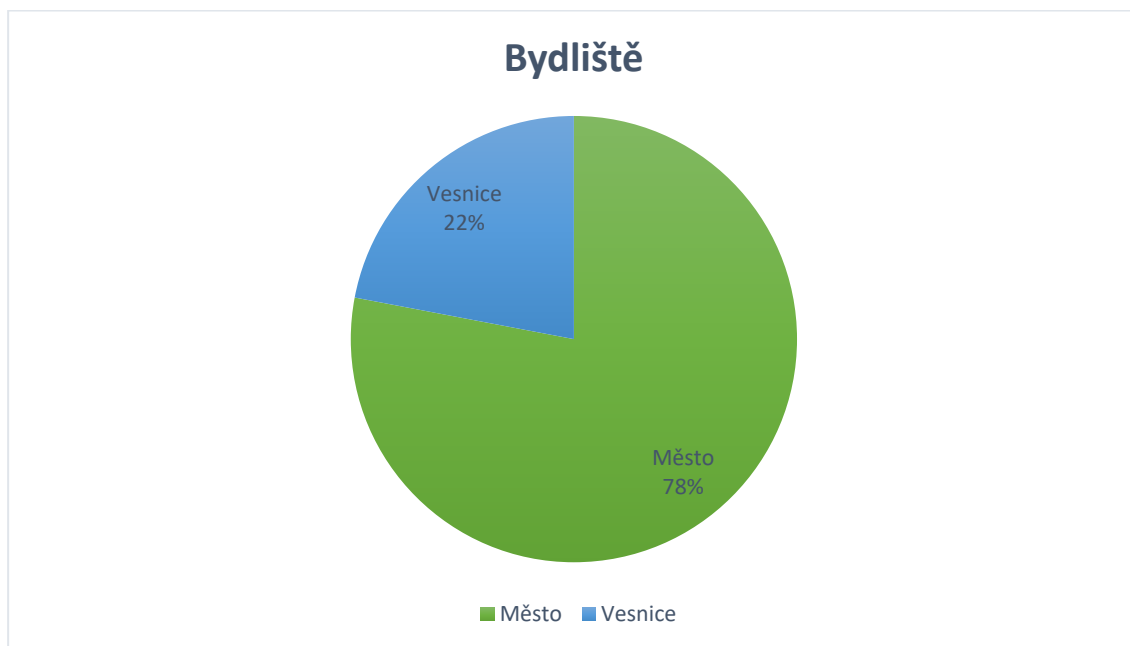

Zdroj: Autor práce

Graf poskytuje přehled o věkové struktuře dané výzkumné skupiny. Z grafu vyplývá, že největší podíl má věková skupina 51-65 let (34 %), zatímco nejmenší podíl má věková skupina 66 let a

více let (10 %). Ostatní věkové skupiny 0-30 let a 31-50 let mají poměrně vyrovnané zastoupení s podíly 33 % a 23 %.

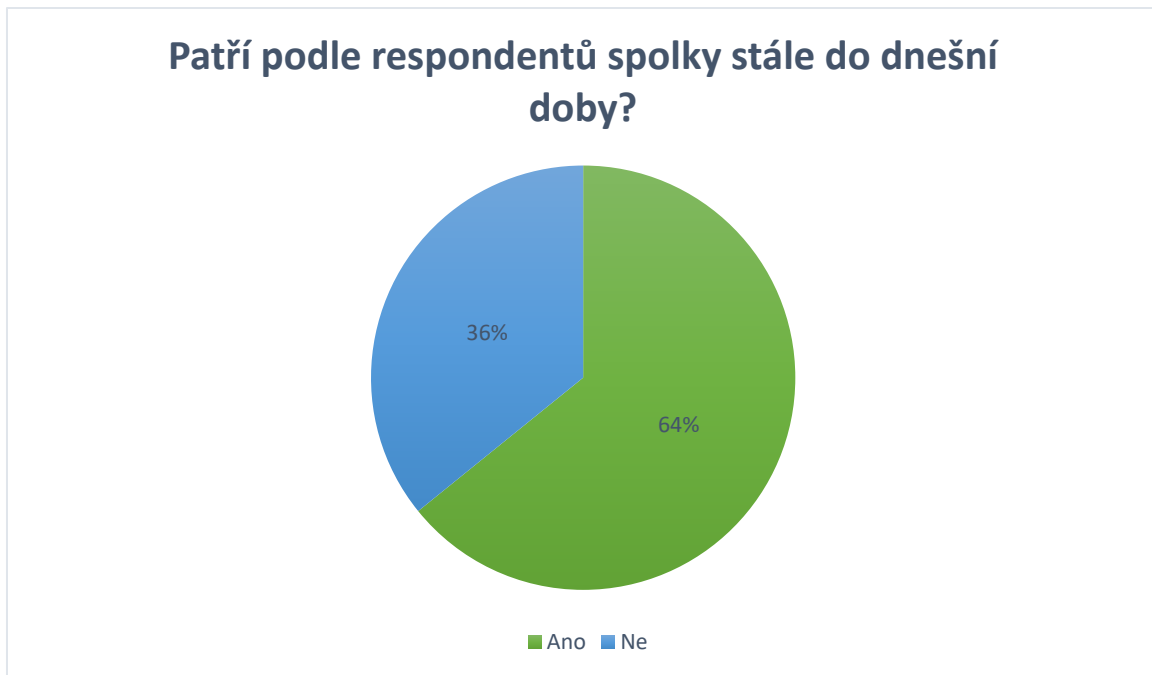
Graf č. 3

Zdroj: Autor práce

Z grafu vyplývá, že většina respondentů žije ve městě, konkrétně 78 %, zatímco menší podíl obyvatel, 22 %, žije na vesnici. Tento výsledek není pro mě překvapující, vzhledem k tomu, že hlavními dotazovanými byli obyvatelé Soběslavi a dotazník byl rozdáván zde.

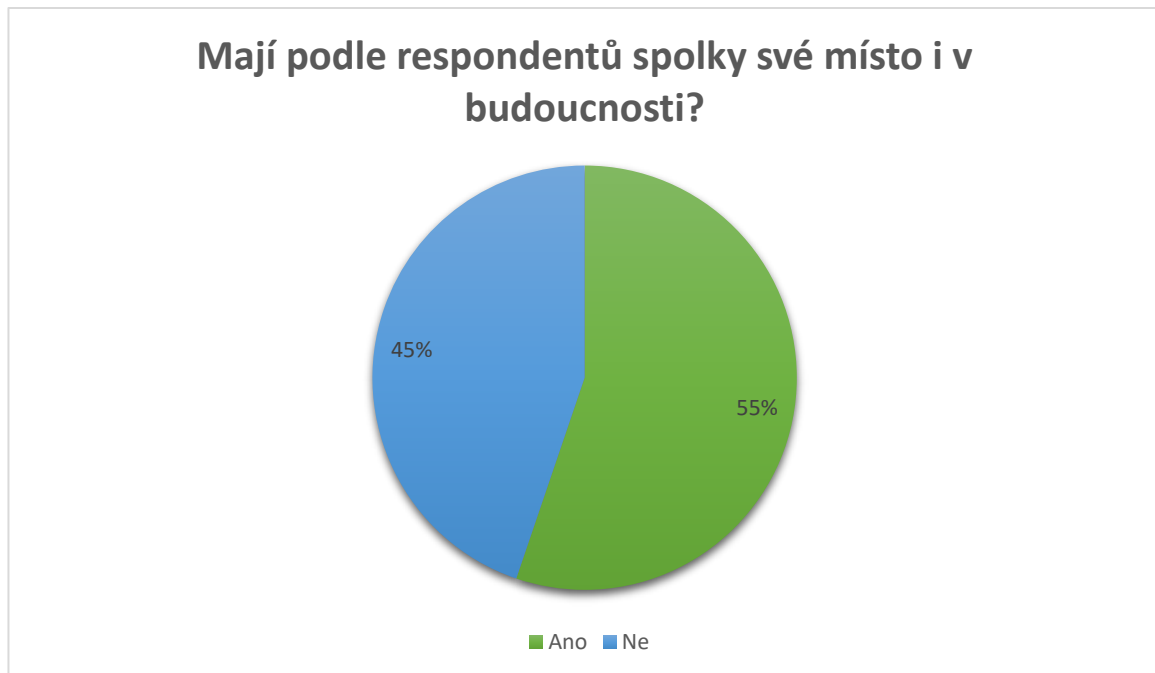
Graf č. 4

Zdroj: Autor práce

Z grafu vyplývá, že většina respondentů (64 %) se domnívá, že spolky mají i nadále své místo v dnešní době. Naopak 36 % respondentů si myslí, že spolky již nepatří do dnešní doby. Na základě těchto odpovědí lze usuzovat, že spolky mají stále určitou podporu mezi lidmi, což může být důležité pro jejich další fungování a rozvoj. Pro členy to může představovat potenciál, aby se zaměřili na modernizaci a přizpůsobení své činnosti aktuálním potřebám společnosti.

Graf č. 5

Zdroj: Autor práce

Z grafu vyplývá, že většina respondentů (55 %) se domnívá, že spolky budou mít své místo i v budoucnosti. Naopak 45 % respondentů si myslí, že spolky v budoucnosti své místo mít nebudou. Výsledky ukazují pouze 10 % rozdíl, to může být povzbuzením pro současné spolky a motivací pro další pokračování, zároveň tento malý procentní rozdíl může indikovat upadající zájem. Některé spolky se snaží zviditelnit během různých veřejných akcí nebo pořádají své akce. Mezi nejznámější patří událost od Veteran Car Clubu, který pořádá každý rok událost O pohár města, zde také probíhá výstava historických vozidel a akce se těší velké návštěvnosti. Soběslavskou chasu mladou má zase mnoho obyvatel spojeno se stavěním máje a Velikonočním pondělím, kdy se chasa vydává na tradiční obchůzku.

Graf č. 6

Zdroj: Autor práce

Z grafu vyplývá, že absolutní většina respondentů (94 %) není členem nějakého spolku. Naopak 6 % respondentů uvedlo, že je součástí spolku. Myslím si, že většina obyvatel odpověděla záporně z toho důvodu, že je ve městě malá propagace spolkové činnosti, a naopak větší pozornost se dostává obecně populárním sportům nebo nově vzniklým organizacím. Spolky mohou působit uzavřeným dojmem také proto, že se k lidem dostávají méně často informace o jejich činnosti a možnosti zapojení se. Je možné, že komunistický režim, který považoval nezávislé spolky a organizace za hrozbu, narušil vliv a oblibu spolčování a poškodil tak v tomto směru fungování občanské společnosti.

Tabulka č. 1

Název spolku	počet
Sokol	2
Sbor dobrovolných hasičů	2
Soběslavská chasa mladá	4
Aeroklub Soběslav	2
Veteran Car Club	3
Anonymní alkoholici	1
Spolek baráčníků	2
Automoto klub	1

Zdroj: Autor práce

U poslední otázky jsem chtěla zjistit, kolik respondentů z celkového počtu dotazovaných bude členem spolku. Jedná se o jedinou otevřenou otázku. Odpovědi se různily, proto jsem se raději převedla do tabulky. Tabulka ukazuje, že z 268 dotazovaných je pouze 16 lidí členem nějakého spolku. Vzhledem k široké škále nabízených spolků a organizací, mě toto nízké číslo překvapilo. Porovnala jsem výsledky dotazníků, u kterých tato otázka byla zodpovězena a převážná většina respondentů se zařadila do věkové skupiny 51–65 let, druhou nejpočetnější byla skupina 31–50 let. Z vyhodnocení mi vyplývá, že obyvatelé převážně středního věku, se nejvíce zapojují do spolkové činnosti a podílejí se tak na jejím utváření.

17 Závěr

Cílem bakalářské práce na téma Spolková činnost v Soběslavi – Tradice a současnost bylo zjistit, jak na spolky nahlízejí obyvatelé Soběslavi. Zkoumala jsem, zda podle místních obyvatelů spolky mají stále budoucnost nebo zda jsou pouhým přežitkem dnešní doby.

V rámci první části jsem pomocí odborné literatury definovala základní pojmy jako kultura, populární kultura, lidová kultura a masová kultura, které poskytly teoretický rámec pro další zkoumání. Rovněž jsem objasnila definici spolku a jeho role v rámci společnosti. Následující kapitoly se věnují jednotlivým historickým obdobím a jejich specifickým regulacím spolkového práva. První období zahrnuje dobu Rakouska-Uherska, kde byly dány základní principy pro vznik a fungování spolků. Dále je popsána situace v Československu, kde docházelo k výrazným změnám v legislativě, zejména po roce 1948, kdy byly spolky podrobeny přísnému státnímu dozoru. V další kapitole jsem se zaměřila na regulaci shromažďovacího práva v letech 1948-1989, kde byla popsána omezení a kontrola ze strany státu. Po roce 1989 došlo k výrazné liberalizaci spolkového práva, což bylo reflektováno v nové legislativě České a Slovenské Federativní Republiky. V kapitole o regulaci spolkového práva v České republice byly popsány současné právní normy týkající se zakládání, fungování a zániku spolků.

Práce se rovněž věnuje vývoji spolků v různých historických obdobích, přičemž byly zdůrazněny každodenní proměny a vlivy 19. a 20. století na české prostředí. Poté se snažím přiblížit historii města Soběslav od 19. století po současnost. V těchto kapitolách je mým záměrem ukázat proměnu města spojenou s činností konkrétních spolků a jejich vlivem, zároveň také ukázat s jakými těžkostmi se musely potýkat během svého působení. Zájmová činnost se stala klíčovou pro způsob trávení volného času a naplňování vlasteneckých cílů. Postupně se pod dozorem režimů činnost proměňovala a s ní také aktivity jednotlivých spolků. Dnes ...

Ve druhé části jsem se věnovala dotazníkovému šetření pomocí kvantitativního výzkumu. Zajímalo mě, zda si obyvatelé myslí, že spolky do dnešní doby patří, zda nadále patří budou či nikoli a kolik procent dotazovaných je členem nějakého sdružení. Dotazník byl rozdán ve městě Soběslav a z celkových 300 rozdaných kusů jich bylo vráceno 268. Z výzkumu vyplývá, že více odpovědí pocházelo od žen, nejčastější věk respondentů se pohyboval mezi 51–65 lety a většina pochází z města. U čtvrté otázky jsem zjišťovala, kolik dotazovaných si myslí, že spolky

do dnešní společnosti patří. Výsledek ukázal, že 64 % se domnívá, že jsou stále důležitou složkou veřejného prostoru, zároveň je zde pouze 20 % rozdíl, který není zanedbatelný a určitě nastiňuje možný obrat k záporné odpovědi. U této otázky zpětně vidím, že jsem ji měla doplnit o rozšiřující podotázku, která by se ptala na důvod, proč dotyčný zastává kladný nebo záporný názor. Na základě toho bych měla možnost podrobněji vyhodnotit odpovědi a získat tak hlubší přehled. Pátá otázka se zaměřuje na otázku spolků v budoucnu. Zde dostáváme ještě menší rozdíl než u předchozí otázky (10 %). To může indikovat různorodost postojů k této otázce, za kterou se může skrývat generační rozdíl, sociální preference nebo různé zkušenosti respondentů. Tento fakt by mohl být zajímavým předmětem k dalšímu zkoumání, aby byla lépe pochopena problematika, která tyto názory ovlivňuje. V šesté otázce jsem se dotazovala, kolik respondentů je součástí spolku. Vyplývalo mi, že pouhých 6 % dotazovaných patří k spolku, což poukazuje na velmi nízké zastoupení a malou angažovanost.

Cílem poslední otázky, která byla jediná otevřená, bylo dozvědět se, se kterými konkrétními spolky jsou obyvatelé spojeni. Největší zastoupení získala Soběslavská chasa mladá a Veteran Car Club. Obě sdružení vznikly po roce 1989, to může být jeden z důvodů, proč se řadí mezi ty populárnější a momentálně i nejviditelnější spolky.

V průběhu mého výzkumu jsem se často potkávala s lidmi, kteří nejsou členy žádného spolku a ani nemají zájem se do nějakého spolku zapojit. Tento jev může být odrazem aktuálních společenských trendů, kde individualismus a jiné formy trávení volného času převládají nad tradičnější spolkovou činností. Avšak je zapotřebí brát ohled na to, že se jedná o malou skupinu lidí, která nedokáže být jediným výzkumným vzorkem. Z toho důvodu jsem chtěla vytvořit tento dotazník a zjistit, jak to vnímají ostatní obyvatelé. To si myslím, že se mi povedlo, i když samozřejmě je zde prostor pro hlubší zkoumání a zaměření se konkrétněji na aktuální spolkovou činnost v Soběslavi. Navzdory tomu je však zřejmé, že spolky i nadále hrají důležitou roli pro ty, kteří hledají komunitní angažmá a sdílené zájmy.

Seznam použité literatury

1. BAHENSKÝ, František. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2014. ISBN 978-80-7432-442-0.
2. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-130-7.
3. BÍLEK, Petr.; JIROUŠEK, Bohumil a NOVOTNÝ, Lukáš (ed.). *Československo 1918-1938/2018*. Episteme. Historia. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018. ISBN 978-80-7394-725-5.
4. BREUEROVÁ, Alena. *Můj rok 1950*. Brno: BizBooks, 2020. ISBN 978-80-265-0912-7.
5. BOUŠKA, Václav. *600 let města Soběslavi 1390–1990*. Soběslav.
6. BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-302-8.
7. ČORNEJ, Petr, Ivana ČORNEJOVÁ, Jan FROLÍK, Vratislav VANÍČEK, Pavel BĚLINA, Jaroslav HALADA, Jaroslav HRBEK, Zdenko MARŠÁLEK, Dagmar MORAVCOVÁ, et al. *Dějiny zemí Koruny české*. 10., aktualizované a doplněné vydání. V Praze: Paseka, 2021. ISBN 978-80-7637-213-9.
8. ČORNEJ, Petr a Jiří POKORNÝ. *Stručné dějiny českých zemí*. Praha: Práh, 2015. ISBN 978-80-7252-556-0.
9. ČORNEJOVÁ, Ivana; KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana; KOUROVÁ, Pavlína; KRATOCHVÍL, Petr et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada, Školství a vzdělanost. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.
10. FISKE, John. *Jak rozumět populární kultuře*. Praha: Akropolis, 2017. POPs. ISBN 978-80-7470-190-0.
11. HANUŠ, Jiří a Vít HLOUŠEK, 2019. *Předminulé století: Evropa v politice a kultuře 19. století*. Brno. ISBN 978-80-7485-195-7.
12. HÁJKOVÁ, Dagmar a HORÁK, Pavel (ed.). *Republika Československá 1918-1939*. Praha: NLN, 2018. ISBN 978-80-7422-643-4.
13. HLAVAČKA, Milan, 2014. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav. ISBN 978-80-7286-218-4.
14. JEŽEK, Martin. *Můj rok 1989*. Brno: BizBooks, 2019. ISBN 978-80-265-0840-3.

15. KNEBLOVÁ, Hana. *Život za první republiky*. Praha: Euromedia Group, 2023. ISBN 978-80-242-8526-9.
16. LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.
17. LINTNER, Petr. *Pohledy soběslavské*. Soběslav: Město Soběslav, [2009-2013]. ISBN 978-80-254-3819-0.
18. LINTNER, Petr. *Spolky soběslavské*. Soběslav: Město Soběslav, 2014-. ISBN 978-80-260-7109-9.
19. MACHEK, Jakub. *Počátky populární kultury v českých zemích: tištěná média a velkoměstská kultura kolem roku 1900*. Příbram, 2017. ISBN 978-80-7579-001-9.
20. MALÍŘ, Jiří. *Občanská společnost na Moravě: spolky, strany, elity*. Brno: Matice moravská, 2014. ISBN 978-80-87709-06-1.
21. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-720-1167-7.
22. MICHLOVÁ, Marie. *Byli jsme a budem, aneb, Česká každodennost 1914-1918*. Řitka: Čas, 2013. 133 stran. Český čas, 6. svazek. ISBN 978-80-7475-149-3.
23. MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. [2. vydání]. Řitka: ČAS, 2012. Český čas. ISBN 978-80-7475-150-9.
24. NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno. 2002. ISBN 80-731-5012-3.
25. REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7.
26. SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-3613-9.

Internetové zdroje:

1. Anonym Voice oslavil jubileum. *Město Soběslav* [online]. Dostupné z: <https://www.musobeslav.cz/infocentrum/aktuality/anonym-voice-oslavil-jubileum-3872cs.html>.
2. *Divadelní soubor Chvalovský Soběslav* (online). Dostupné z: <https://www.facebook.com/chvalovskysobeslav/>.
3. Drašarová, Eva – Stát, spolek a spolčování. Eva Drašarová. *Paginae historiae : sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Sv. 1, (1993), s. 152-177 Dostupné z: <http://old.nacr.cz/E-publ/paginae/fulltext/1993/Drasarova.pdf>
4. DUSIL, Václav. *Československé právo spolkové*. Praha: Aventinum, 1924, s. [1a]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:1e2ab379-6960-4828-b705-567c11dfef79>.
5. KOKOŠKA, Stanislav, Zdeňka KOKOŠKOVÁ a Jiří KOCIÁN. *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody: sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války*. Praha: Národní archiv, 2005, ISBN 80-86712-32-X. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:3c4b5e07-0819-4eab-a418-606fbd5137f5>.
6. Legenda o Pérákovi: Český superhrdina tr estal nacisty i kolaboranty. *Český rozhlas* (online). 2015. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/legenda-o-perakovi-cesky-superhrdina-trestal-nacisty-i-kolaboranty-8154458>.
7. LUSTIG, Karel. *Národopisná, školní, průmyslová a včelařská výstava pořádaná Musejním spolkem v Soběslavi: podporou slavné městské rady, sl. obchodní komory Budějovické, velesl. zemědělské rady pro král. České, a téměř všech spolků a společenstev Soběslavských: ve dnech 6.-16. srpna 1898, č. 1*. Soběslav: Náklad vlastní, 1898. Dostupné také z: <https://kramerius.cbvk.cz/uuid/uuid:f71c5250-1405-4dd4-aad2-a0f2c127c8db>.
8. Masarykův slovník naučný, 1932. In: *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí* - [online]. Praha: Československý kompas, s.876 [cit.2023-08-17] Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:634700c0-2035-11e3-a5bb-005056827e52?page=uuid:5068de30-e3f6-11e8-a0d0-005056822549>.
9. *Městská knihovna Soběslav* [online]. 2010. Dostupné z: <https://www.knihovnasobeslav.cz/index.php/home>.

10. Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1900. sv. 15. Dostupné také z:
<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:8142bef0-e6e2-11e4-9c07-001018b5eb5c>.
11. Pod křídly Sokola: práce na výstavě jsou v plném proudu. *Army.cz* [online]. 4.4 .2012n. l]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/pod-kridly-sokola:-prace-na-vystave-jsou-v-plnem-proudu-67094/>.
12. Proměny české mediální scény od začátku 90. let. *Mediaguru* [online]. 2014 [cit. 2024-04-30]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2014/11/promeny-ceske-medialni-sceny-od-zacatku-90-let/>.
13. *Rašelina Soběslav* [online]. c2024. Dostupné z: <https://www.raselina.cz/cs/pivovar/o-pivovaru/>.
14. Slovník spisovného jazyka českého. 2011. Dostupné z:
<https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=spolek&hsubstr=no>
15. SMRŽ, Emil. *Soběslavsko: monografie okresu Soběslavského*. V Soběslavi: Učitelská jednota Komenský, 1930, Dostupné také z:
<https://kramerius.cbvk.cz/uuid/uuid:46e034b5-a445-11ec-b9ae-001b63bd97ba>.
16. Soběslavsko-veselská blata. *Lidové stavby* [online]. Dostupné z: <https://www.lidove-stavby.cz/?sobeslavsko-veselska-blata,202>.
17. Staré i nové zvěsti ze Soběslavě a okolí. V Soběslavi: Musejní spolek, 15.5.1910, 6(5), s. 62. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:028233b0-264f-11e9-92f9-005056825209>
18. V čem je rozdíl: Kvalitativní a kvantitativní výzkum? *Mind the Graph* [online]. Dostupné z: <https://mindthegraph.com/blog/cs/kvalitativni-a-quantitativni-vyzkum/>
19. Zákony pro lidi (online). 2010 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
20. Zákony pro lidi. *Zákon č. 83/1990 Sb. Zákon o sdružování občanů* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-83/zneni-20120101>.
21. Zákony pro lidi. *Zákon č. 126/1968 Sb. Zákon o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku* [online]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1968-126/zneni-0>.

22. *Zákony pro lidi. Zákon č.17/1989 Sb. Zákonné opatření předsednictva České národní rady o přestupku proti opatřením k upevnění veřejného pořádku.* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-17>.
23. *Zákony pro lidi. Zákon č. 83/1990 Sb. Zákon o sdružování občanů* [online]. [cit. 30.5.2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-83/zneni-20120101>.

Prameny:

Státní okresní archiv Tábor:

archivní fond Sokol – tělocvičná jednota Soběslav

archivní fond Zpěvácký spolek Petr Vok Soběslav

archivní fond Spolek divadelních ochotníků Chvalovský Soběslav